

OTDK-dolgozat

2023

**DEBRECENI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**

**ÉRTELEM VAGY ÉRZELEM – RACIONALITÁS A
HÁZASSÁGKÖTÉSBEN**

SENSE OR SENSIBILITY – RATIONALITY IN MARRIAGE

Papp-Richter Mónika

Konzulensek:
Dr. Karcagi-Kováts Andrea
Szendrey Orsolya

Kézirat lezárásának dátuma: 2021. 10. 25.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	1
1 Témafelvetés.....	3
2 Szakirodalmi áttekintés	5
2.1 <i>Közgazdaságtani alapelvek.....</i>	<i>5</i>
2.1.1 Alternatív költség	5
2.1.2 Ösztönzők.....	5
2.2 <i>Viselkedési közgazdaságtani háttér</i>	<i>7</i>
2.2.1 A viselkedési közgazdaságtan alapjai	7
2.2.2 „Házassági piac” – egy modell szemléletű megközelítés	9
2.3 <i>A házasság intézménye.....</i>	<i>10</i>
2.3.1 Házassági trendek Magyarországon.....	11
2.3.2 Házasság mögötti motivációk	13
2.4 <i>Ösztönzők a házasságra a gyakorlatban</i>	<i>15</i>
2.4.1 Családi Otthonteremtési Kedvezmény	15
2.4.2 Babaváró támogatás	16
2.4.3 Anyasági támogatás.....	17
2.4.4 Adókedvezmények	18
2.4.5 Otthonteremtési Program	20
3 Anyag és módszer	22
4 Eredmények és azok értékelése	25
4.1 <i>Miért házasodunk?.....</i>	<i>26</i>
4.2 <i>Pénzügyek a házasságban.....</i>	<i>30</i>
4.3 <i>Családtámogatási formák.....</i>	<i>33</i>
4.3.1 Az egyének hozzáállása a családtámogatási formákhoz	34
4.3.2 A családtámogatási formák felhasználási módjai	36
4.4 <i>Alternatív költség – miről mondunk le a házasságban?</i>	<i>38</i>
4.4.1 A lemondás sorrendje.....	38
4.4.2 Megvásárolható-e a házasság?	41
5 Következtetések és javaslatok	44
Összefoglalás	47
Irodalomjegyzék	49
Mellékletek	I

BEVEZETÉS

„*A szerelem furcsa jószág...*” - hangzik Kálmán Imre operettjének, a Csárdáskirálynőnek (1954) egy jól ismert sora. Teljes joggal állíthatom a mű ismeretében, hogy a zeneszerző nem közgazdaságtani értelemben hivatkozott jószágként a szerelemre – pedig talán így is igaza volt. Mi történik, ha a modernebb közgazdaságtani irányzatokat követve ilyen szemszögből vizsgáljuk a szerelmet? Vajon mérhető-e ez az érzelem? Miért választják az egyének a házasságot az egyszerű, élettársi kapcsolat helyett? Hogyan változtatják meg ezt a döntést az állami támogatások és a családpolitika? *Szerethetünk-e racionálisan?*

Kutatásomban az emberek házassághoz és állami támogatásokhoz való hozzáállását, valamint az ezekhez kapcsolható pénzügyi és közgazdaságtani tudatosságát helyeztem a középpontba. Ezt a vizsgálatot azért tartom kiemelten aktuálisnak, mert a közgazdaságtani modellek fejlődése során egyre nagyobb teret nyer a viselkedési irányzat, amelynek során nem csupán az alapelvek érvényesülése kerül középpontba, hanem azokat vethetjük össze az empiriával. Úgy gondolom, az anyagi támogatásokról kialakult vélemény és a házasságról való döntés kapcsolatát a hagyományos és az újszerű módszerek ötvözésével lehetséges megfelelően modellezni, ezek által pedig a korábbiaknál pontosabb képet alakíthatunk ki az emberi viselkedésről – legyen szó pénzügyi vagy életvezetési döntésekről.

A témaválasztásban nagy szerepet játszott a családpolitikai eszközök közéleti vitatottsága napjainkban. A gyakorlatban bevezetésre került támogatásokat számos kritika éri – pozitív és negatív értelemben egyaránt. A vélemények sokszínűsége indokolja leginkább a téma jelenkori jelentőségét: mivel a házasság és a családpolitika – közvetve vagy közvetlenül – mindenkit érint, így mindenkiben kialakul egy kép a vizsgált tényezőkről. Ezek a különbségek azt bizonyítják, hogy a hagyományos közgazdaságtanban alkotott modellek – bár kétségkívül előrejeleznek egy átlagos várakozást – nem képesek pontosan meghatározni az emberi viselkedés által befolyásolt döntéseket, hiszen bizonyos esetekben rendkívül nagy szórással dolgoznak. A racionalitás nem jellemzi az egyéneket minden szituációban – éppen ezért van szükség olyan tényezők bevonására a modellekbe, amelyeket nem feltétlenül lehet számértékben, mérhetően kifejezni.

A viselkedési közgazdaságtani irányzat eredményei szintén nagy hatással voltak rám a téma kiválasztásakor. A Daniel Kahnemann, a Richard H. Thaler és a Gary S. Becker által megfogalmazott elméletek mind rendkívül újszerűnek hatottak tanulmányaim során a tradicionális közgazdaságtani modellekhez képest. Bár a hagyományos teóriákat is rendkívül hasznosnak és érdekesnek tartottam, a megismert újdonságok mind arra ösztönöztek, hogy

ezeket összevetve elemezzek egy, a saját korosztályomat is befolyásoló témát. Emiatt döntöttem Becker házasságról alkotott elméletének felhasználása mellett, amelyet hazánkat érintő kérdéskörrel egészítettem ki.

Dolgozatomban célul tűztem ki, hogy a közgazdászok által kidolgozott házassági modelleket felhasználva megértsem, miért döntenek az egyének az egyes támogatások felvétele vagy elutasítása mellett, illetve, hogy ezek a választások befolyásolják-e a házasodási hajlandóságot. Az is a vizsgálendő szempontok között szerepelt, hogy az egyes döntésekben milyen szerepet játszik az egyének pénzügyi és alapvető közgazdaságtani tudatossága: hogyan tervezik meg a kiadásaikat, hogyan tárolják a (megtakarított) pénzüket, vagy gondolkodnak-e alternatív költségekben.

1 TÉMAFELVETÉS

Dolgozatom fő célja az emberek házassághoz való hozzáállásának, valamint az állami családi támogatásokról alkotott véleményének megismerése és bemutatása. A téma aktualitását indokolja, hogy kivétel nélkül mindannyiunkat érintő kérdéseket tartalmaz: megéri-e házasodni, felhasználjunk-e egy adott támogatási formát, tudatos döntéseket hozunk-e? Úgy gondolom, annak ellenére, hogy ezek a kérdéskörök nem feltétlenül a klasszikus közgazdaságtani modellek részei, a modern irányzatok segítségével sokat fejleszthetünk a hagyományos elméleteken.

Első lépésként a szakirodalmi háttér feltérképezését tartom kiemelten fontosnak. Nagy jelentőséget társítok a családi támogatási formák részletes bemutatásához, hiszen egy döntési helyzet modellezése során a feltételek közötti árnyalatnyi különbségek is nagy szerepet játszhatnak.

Saját kutatásomhoz egy online kitölthető kérdőív segítségével gyűjtök adatokat. Azért tartom megfelelőnek ezt a formát, mert a válaszadók így tetszőleges időt fordíthatnak a kitöltésre, ezáltal pedig jobban elmélyülhetnek a témában. Arra számítok, hogy ily módon teljesen őszinte véleményeket ismerhetek meg, hiszen a kitöltők személyazonossága semmilyen formában nem kerül felfedésre.

Dolgozatom egyik célja, hogy megértsem, miért döntenek egyesek a házasság, míg mások az egyedüllét vagy az élettársi viszony mellett. Azt feltételezem, hogy – bár bizonyos szempontok szerint a házasság csupán együttélésnek minősíthető – az élettársi viszony és a házasság között egyéni hasznosságbeli eltérés figyelhető meg. Ezt a differenciát elemzem kutatásomban.

A házaspárok szokásait illetően szeretném megfigyelni, hogy a pénzügyi háttérük, anyagi javaikkal való bánásmódjuk hogyan befolyásolja pénzügyi tudatosságukat. Ebben a témakörben kiemelt figyelmet fordítok a pénzügyi támogatások felvételére vagy elutasítására: várakozásaim szerint a pénzügyileg tudatosabban viselkedők nagyobb mértékben képesek kihasználni a házasság számára biztosított támogatásokat.

A pénzügyi ösztönzőket illetően felmerültek bennem megválaszolásra váró kérdések. Mennyire lehet tudatos döntés, ha az emberek több gyermeket vállalnak támogatásért cserébe, és ez valóban megtörténik-e a valóságban? Személyes tapasztalataim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a támogatásokból nem feltétlenül azok részesülnek nagyobb mértékben, akik jobban rá vannak utalva – vajon ez tényleg így van?

További elemzésre ad lehetőséget a házaspárok közgazdaságtani tudatossága: valóban motivációként funkcionálnak-e számukra az ösztönzők, tényleg gondolkodnak-e

alternatívákban, hogyan azt a hagyományos közgazdaságtan feltételezi? Miről hajlandóak lemondani az emberek házasságukért cserébe, felállítható-e egy átlagos rangsor?

A döntéstervezés mind közgazdaságtanilag, mind pszichológiailag önálló ágazattá látszik alakulni. Ezt a két irányzatot szeretném ötvözni dolgozatomban a viselkedési közgazdaságtan és a kérdőív kitöltésein alapuló statisztikai mutatók segítségével, hogy az emberek véleményéről, döntéseinek okairól az eddiginél pontosabb képet állíthassak fel.

2 SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 KÖZGAZDASÁGTANI ALAPELVEK

Kutatásomban feltérképezem, a házasságban hogyan jelenik meg a klasszikus közgazdaságtan, illetve az egyének alapvető közgazdaságtani tudatosságát vizsgálom döntéseiket illetően. Jelen szakaszban két alapgondolatot, az alternatív költség és az ösztönzők elméletét mutatom be.

2.1.1 Alternatív költség

A klasszikus közgazdaságtan alapja a szűkösség jelensége, amely ahhoz vezet, hogy nem lehet az egyének minden szükségletét egyidejűleg kielégíteni – ezáltal az emberek döntési helyzetekbe kerülnek. Az alternatív költség a gyakorlatban ezt a szituációt köti össze a szűkösség érzésével (Buchanan, 1991). Mivel az egyének a hétköznapiak során átváltásokkal szembesülnek, általánosan megfogalmazható az a tény, hogy mindennek az a költsége, amiről lemondunk cserébe – ez az alternatív költség fogalmának lényege (Mankiw, 2011).

Az alternatív költség definícióját a közgazdaságtan legalapvetőbb fogalmai között tartják számon. A definíció megfogalmazásával kapcsolatban azonban nincs egy általánosan elfogadott álláspont: a közgazdászok szerte a világon számos, látszólag azonos fogalmi meghatározást alkalmaznak, amelyek között árnyalatnyi különbségek vannak csupán. Parkin (2016) két csoportba sorolja a definíciókat: az első kategóriában a hangsúly egy adott fizikai mennyiségről, tárgyról vagy tevékenységről való lemondáson van, míg a másodikban valaminek az értékéről kell lemondanunk. Krugman és Wells (2012) például így határozza meg az alternatív költséget: „valaminek a valódi költsége az alternatív költség: amit fel kell adni annak érdekében, hogy megszerezhesd”. Ferrero és Taylor (2005) tanulmányukban éles kritikát fogalmaznak meg az ehhez hasonló (első kategóriába sorolható) definíciókkal kapcsolatban: szerintük az ilyen meghatározásokban nincsen eléggé hangsúlyozva az a tény, hogy az alternatív költség annak a másik jószágnak az *értékére* vonatkozik, amiről lemondunk. Colander (1993) meghatározását már a második említett kategóriába sorolhatjuk. Szerinte az alternatív költség az a *haszon*, amellyel a második legjobb alternatíva választásával gyarapodhattunk volna, tehát ő gyakorlatilag a második legjobb alternatíva *értékével* azonosítja az alternatív költséget.

2.1.2 Ösztönzők

Az emberek ösztönzőkre reagálnak – hangzik a közgazdaságtani alapelvekként már régóta ismert gondolatok egyike. Mankiw (2011) szerint mindent ösztönzőnek hívhatunk, ami egy személyt cselekvésre késztet. Szerinte az ösztönzők az élet minden területén fontos szerepet

játszanak, így többek között számos gazdaságpolitikai lépés is ezeken alapszik. Felcser (2019), valamint Szántó és Dudás (2017) szintén megerősítik ezt a feltételezést: azt emelik ki, hogy a különböző szakpolitikák gyakran egyszerű, mindenki számára ösztönző jelleggel bíró anyagi javakkal jutalmazták az állampolgárokat egy-egy bizonyos cél elérése érdekében. Mindhárom korábban említett forrásban felhívják azonban arra a figyelmet, hogy bár az ösztönzők az alapvető gondolkodásmód szerint sikeresek a szakpolitikákban, viszont előfordulhatnak olyan esetek, amikor azok nem érik el a kívánt hatást, vagy akár annak teljes ellentéte következik be – tökéletesen sosem jósolhatják meg előre, hogyan reagálnak majd az emberek a bevezetett ösztönzésre. Ezt az esetet Mankiw (2011) *nem szándékolt hatásnak* nevezi, amely gyakran externáliákat eredményez.

A klasszikus közgazdaságtan feltételezte *homo oeconomicus* (magyarul *ökon*) a saját hasznának maximalizálására törekszik, ezáltal jogosan feltételezhetjük, hogy egy döntési helyzetben mindenképp a számára legelőnyösebb alternatívát választja. Számukra az ösztönzés nem nagy jelentőségű, hiszen ők a motiváló, cselekvésre késztető tényezők nélkül, egyszerűen a döntési helyzetet érintő pontos információk segítségével képesek optimális választásra. A valóságban azonban ez sokszor nem így történik, rossz döntéseket hozunk, amelyeket később talán megbánunk. A döntéstervezés elméletének egyik alapgondolata, hogy ha megfelelően feltérképezzük az emberek gondolkodásmódját, akkor tervezhetünk számukra olyan ösztönzőket, amelyek által jobb, helyes döntéseket hoznak (Szántó, 2011).

A klasszikus közgazdaságtantól kissé eltávolodva Thaler és Sunstein (2011) egy olyan elméletet (Nudge) dolgoztak ki, amelynek központjában nem ökonok állnak, hanem hétköznapi emberek, akik bár törekednek saját érdekeik előtérbe helyezésére, mégis hoznak rossz döntéseket, ezáltal szükségük lehet ösztönzésre annak érdekében, hogy ezeket a hibákat minimalizálják. Azt feltételezték, hogy léteznek olyan hibák, amelyek bekövetkezésére előzetesen is számíthatunk, így megfelelő irányelvek segítségével ezeket a problémákat nagy számban elkerülhetjük.

A Thaler–Sunstein-féle Nudge-elméletet számos kritika éri megjelenése óta. A szakpolitikai ösztönzésnek egyik talán legfontosabb kérdése az etikai-méltányossági háttér. Vajon mi jogosítja fel arra a kormányzatot, hogy az állampolgárokat befolyásolja a döntésben? Semmi sem biztosíthat afelől, hogy ami a kormányzat számára előnyös – vagy ami szerintük előnyös az állampolgároknak –, az az egyének számára is az lesz, ezeket a törekvéseket manipulatívnak bélyegezhetjük (Ashroft, 2013). Egy másik kritikus szempont lehet, hogy az ösztönzés megcélozhat egy-egy bizonyos ügyet, nagyobb, globális problémák megoldására azonban nem szolgálnak megoldásként. John, Smith és Stoker (2009) például azért tartják ezt

veszélyesnek, mivel ennek az lehet a végső következménye, hogy a szakpolitikák sikerei egy valótlán biztonsági érzetet alakítanak ki az állampolgároknál, különösen a szakpolitika kidolgozóiban, mivel ők azt gondolhatják, hogy valami jó eredményt értek el az emberek érdekében.

Thaler és Sunstein (2011) azt a választ adták ezekre a kritikákra, hogy mivel az általuk kidolgozott elméletben az ösztönzőknek csupán motiváló szerepe van, ezért nem tartják a felsoroltakat valós veszélynek. Elméletükben többször hangsúlyozzák, hogy az egyéneket nem kényszeríteni akarják, csupán a jobb döntés felé vezérelni. Ez az emberek számára mindenképp előnyös, hiszen elkerülhetnek egy, vagy akár több rossz alternatívát, ha ezt a döntést pedig sikerült összeegyeztetni a kormányzati érdekekkel, akkor win-win helyzet alakulhat ki.

2.2 VISELKEDÉSI KÖZGAZDASÁGTANI HÁTTÉR

A klasszikus közgazdaságtani elméleteket kritikával kezelik a modern irányzatok. Ezek közül a viselkedési közgazdaságtan eredményeit emeltem ki kutatásom során. Bemutatom az irányzat alapvető sajátosságait, valamint a házassági modellekre is kitérek.

2.2.1 A viselkedési közgazdaságtan alapjai

A viselkedési közgazdaságtan kétségkívül a közgazdaságtan legfiatalabb területei közé sorolható, az első hozzá kapcsolódó feljegyzések azonban évtizedekkel ezelőtt születtek. Az irányzat jelentőségét mutatta az is, hogy 2002-ben Daniel Kahnemann és Vernon L. Smith Nobel-émlékdíjat kaptak a területen végzett kutatásaikért. Az elismerés átadásakor külön kiemelték a kutatók azon törekvését, hogy a pszichológiai vonalat közelítették a közgazdaságtanhoz (The Nobel Prize, 2021a).

Nem hagyhatjuk ki a felsorolásból azonban Richard H. Thaler nevét sem, aki szintén Nobel-émlékdíjjal büszkélkedhet 2017 óta. Thaler esetében a díjat már kifejezetten a viselkedési közgazdaságtanhoz való hozzájárulásáért ítelték meg számára (The Nobel Prize, 2021b).

Mit is jelent pontosan a viselkedési közgazdaságtan? A klasszikus közgazdaságtani modellek alapvetően számos, jól ismert kikötéssel élnek. Ezt a feltételrendszert azonban igen sok kritika érte a múltban, Kahnemann, Smith, Thaler és még számos neves kutató érvelt ezeknek a felülvizsgálata mellett (Neszveda, 2018).

A feltevések közül az egyik legvitatottabb a homo oeconomicus (ökon) fogalomhoz köthető. A klasszikus közgazdaságtan emberképét összességében az határozza meg, hogy az egyéneket minden helyzetben racionálisnak és önérdékkövetőnek tartják. Az előbbi feltevés

kritikájával kapcsolatban Herbert Simon munkásságát kell megemlítenünk a területen. Ő dolgozta ki a korlátozott racionalitás elméletét, amely a viselkedési közgazdaságtan egyik úttörőjének tekinthető. Simon (1972) szerint a racionalításban számos korlát és bizonytalanságot okozó tényező akadályozza az egyéneket. Szerinte a döntési alternatívák közül alapvetően csak a hozzájuk rendelt valószínűségekre alapozva tudunk választani, mivel a jövőt illetően nem rendelkezünk biztos tudással. A tökéletes informáltsági kritériumot is hiányossággént sorolja fel, hiszen a tökéletes verseny feltételezésének irreálisához hasonlóan az egyének a hétköznapiakban sem rendelkeznek minden helyzetben elégséges tudással. További nehezítő tényező lehet a döntéshozatalban az idő mennyiségében megfigyelhető szűkösség érzete (Mullainathan–Shafir, 2014).

A klasszikus közgazdaságtan másik kritikus pontja a már említett önérdékkövetés. Az önérdékkövetés jelensége a legelső közgazdaságtani modelleknél is megjelent, elsőként Adam Smith nevéhez kapcsolódó feljegyzéseket találunk ehhez kapcsolódóan (Smith, 1992). A hétköznapiakban azonban joggal állíthatom – akár viselkedési vagy kísérleti közgazdaságtani eredményekkel bizonyítva –, hogy közel sem döntünk minden helyzetben (csupán) saját érdekünknek megfelelően (Golovics, 2015). Gary Becker (1974b) például azt is bebizonyította, hogy létezik az ún. társadalmi jóvedelem, amelyben az egyén sajátján kívül valaki más jóvedelmét is figyelembe veszi, ezáltal ők is „preferenciákká” válnak, így a hasznosságuk összekapcsolódik a vizsgált egyénével.

A közösségi preferenciák elméletének elterjedésével magyarázható az altruizmus jelensége, amelyet a viselkedési közgazdaságtanban kutatók előszeretettel elemeznek. Hámori (1998) szerint az altruista viselkedés főként családon belül vizsgálható. Magyarázata szerint a rokoni kapcsolatok jelenthetnek reményt egyfajta viszonzásra, és ha ez az egyensúly kellőképpen hosszú ideig fennáll, akkor családi szinten akár racionális döntés is lehet az altruista viselkedés.

Összességében elmondható a viselkedési közgazdaságtanról, hogy nem feltétlenül az önálló modellalkotás a cél, hanem inkább a hagyományos közgazdaságtani kutatások kiegészítése a hétköznapi emberi viselkedést megfigyelve. Ehhez gyakran alkalmaznak pszichológiai, szociológiai vagy neuro-tudományos eszközöket (McDonald, 2008). Bár a klasszikus feltételrendszerek a valóságban nem teljesülnek 100%-ban, mégis olyan általános kondíciókat biztosítanak, amelyek a modellek használatához elengedhetetlenek. A modellek csak leegyszerűsítve képesek megmutatni a valóságot, ezt pedig időutazás híján teljes valószínűséggel sosem fogjuk tudni „megjósolni”, mindig lesznek olyan körülmények, amelyekre nem számíthatunk. Maga Thaler (2016) bevallása szerint is ez a fő célja a viselkedési

közgazdaságtannak: a lehető legközelebb hozni az elméleti feltételezéseket az empiriához (Richter, 2021).

2.2.2 „Házassági piac” – egy modell szemléletű megközelítés

A házasság intézményének közgazdaságtani szemszögből való vizsgálata a '70-es években indult Gary S. Becker munkásságával. Szerinte a házasság semmiképp sem elhanyagolható a közgazdászok részéről sem, hiszen egyrészt szűkös erőforrások elosztásáról van szó házasságkötés esetén is, másrészt majdnem minden felnőtt embert érint ennek a döntésnek a kérdése. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a házasságkötés alapot biztosít számos egyéb, gazdaságpolitikailag jelentős tényezőnek, mint például a születések száma és a népességnövekedés, jövedelmi egyenlőtlenségek, munkaerőpiaci részvétel stb. (Becker, 1973).

Becker (1973) azt feltételezte, hogy a házasságok (szinte) mindig önkéntesen jönnek létre (akár a házasulandók maguk hozzák a döntést, akár a szülők választanak), ezért alkalmazható a preferenciaelmélet a modellezés során. Becker arra támaszkodott továbbá, hogy az egyedülállók gyakorlatilag „versenyeznek” egymással, amikor partnert keresnek, ezért feltételezhetjük, hogy létezik egy ún. házassági piac. A házassági piacon minden ember a lehető legjobb partnert igyekszik megtalálni, miközben alkalmazkodnia kell a piaci körülményekhez.

A házasság vizsgálata során Becker a házastársakat háztartásként modellezte, tehát számára a házasság nem más, mint a közös háztartás, más jogi vagy etikai feltételt nem szabott meg.

Mikor dönt két egyén a házasság mellett? Becker (1974b) szerint akkor, hogyha a házasság várható hasznossága meghaladja az egyedül maradás vagy az újabb, jobb potenciális partner utáni keresgélés várható hasznosságát. Ez visszafelé is teljesül: a házastársak akkor döntenek válás mellett, hogyha a magány vagy egy másik potenciális partner hasznossága meghaladja a válás okozta veszteséget. Ezt a hasznosságot Becker egy Z változóban aggregálta: ez a változó tartalmazta a háztartás által termelt, nem kereskedhető jóságokat, mint például a szeretetet, az egészséget, a gyerekeket, az étkezések és a társaság minőségét, az elért presztízst stb. Eszerint az egyének úgy tudják önhasznukat maximalizálni, ha ezt a változót, illetve a benne található tényezőket maximalizálják (Becker, 1973).

Becker (1973) kutatásának további kulcskérdése volt az időallokáció kérdése a házastársak között. A klasszikus családmmodellhez híven azt feltételezte, hogy a házaspárok úgy tudják megfelelően megosztani az idejüket, ha a férfi (M) a piaci szektorban tölt több időt (tehát dolgozik), míg a nő (F) a nem piaci szektorban tevékenykedik többet (tehát a háztartás vezetésével foglalkozik). Ezt azzal magyarázta, hogy a férfi magasabb bért kap a

munkaerőpiacon, a nő pedig magasabb határtermék elérésére képes a háztartásban. Ha ugyanezt az allokációt egyedülállókra terjesztjük ki, akkor az egyénnek a saját idejét mindenképp meg kell osztania a munkaerőpiac és a háztartás között. Összefoglalva Becker kutatását, az egyedülálló nők alacsonyabb bérért kénytelenek többet dolgozni, míg az egyedülálló férfiaknak alacsonyabb határtermékkel kell vezetniük a háztartást, tehát mindketten veszítenek a házasságban elérhető maximális allokációból fakadó előnyökhöz képest.

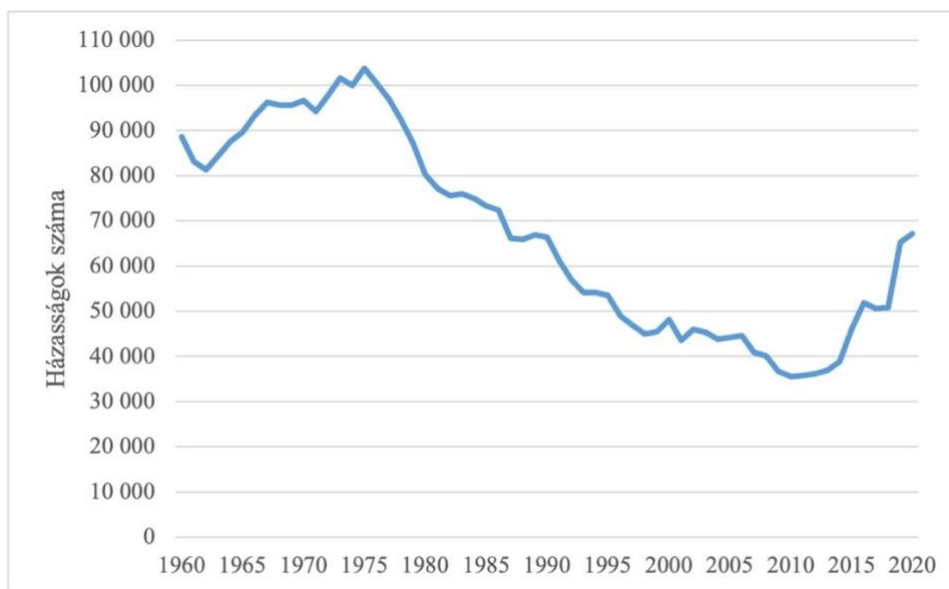
Becker (1974b) egy későbbi kutatásában a házastársak között megjelenő „törődést”, szeretetet próbálta kimutatni a közgazdaságtan segítségével. Azt feltételezte, hogy a törődés a házastársak hasznosságát befolyásolja. Ha megvalósul a „teljes törődés” (full caring), akkor az azt jelenti, hogy az egyik fél pontosan ugyanannyira törődik a másikkal, mint saját magával, tehát a másik fél hasznosságának növekedése pontosan ugyanannyival növeli a saját hasznosságát is. Bár alapvetően a törődés nem feltétlenül jelent viszonzást, Becker szerint házasságok esetében feltételezhető a fordított irányú kapcsolat is.

Házasnak lenni Becker szerint azért előnyös, mert így a házastársak képesek lesznek befolyásolni egymás hasznosságát, mivel olyan jószágokkal is tudnak „kereskedni”, amelyekkel csupán háztartáson belül lehet, háztartások között nem. Chiappori (2020) is kiemeli, hogy létezik az ún. „átruházható hasznosság” (transferable utility), amely szerint az elért előnyökön a házaspár képes osztozni, és ezt oly módon kell megtenniük, hogy az osztozás után is előnyös maradjon a házasság (ellenkező esetben az egyedüllét hasznossága magasabb lenne).

2.3 A HÁZASSÁG INTÉZMÉNYE

Miért házasodunk? – hangzik kutatásom egyik kulcskérdése. Ahhoz, hogy ezt a kérdéskört megfelelően bemutathassam, az elmúlt évek trendjeit és az alapvető házasságra ösztönző eszközöket vizsgálom jelen szakaszban.

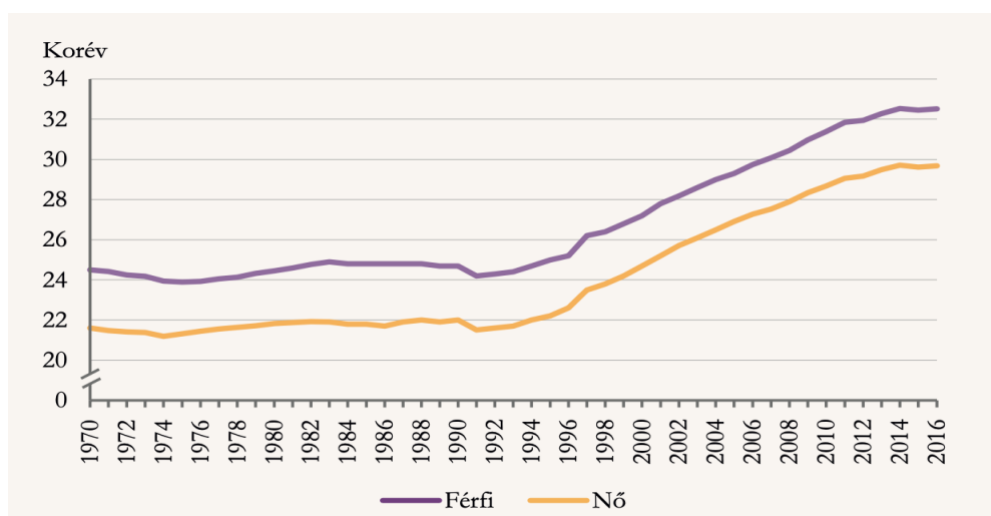
2.3.1 Házassági trendek Magyarországon

1. ábra: A házasságkötések számának alakulása Magyarországon

Forrás: KSH (2021a), saját szerkesztés

A házasságkötések száma Magyarországon az utóbbi évtizedekben folyamatos változáson ment keresztül (1. ábra). A '70-es években volt megfigyelhető a trend csúcspontja, 1975-ben közel 104 ezer házasságot kötöttek. Ezt követően 2010-ig tartós csökkenés volt észlelhető a statisztikában. A házasság intézményének népszerűtlenségét indokolta ebben az időszakban az is, hogy miközben a házasságkötések száma csökkent, a házasságra képes magyarok száma nőtt.

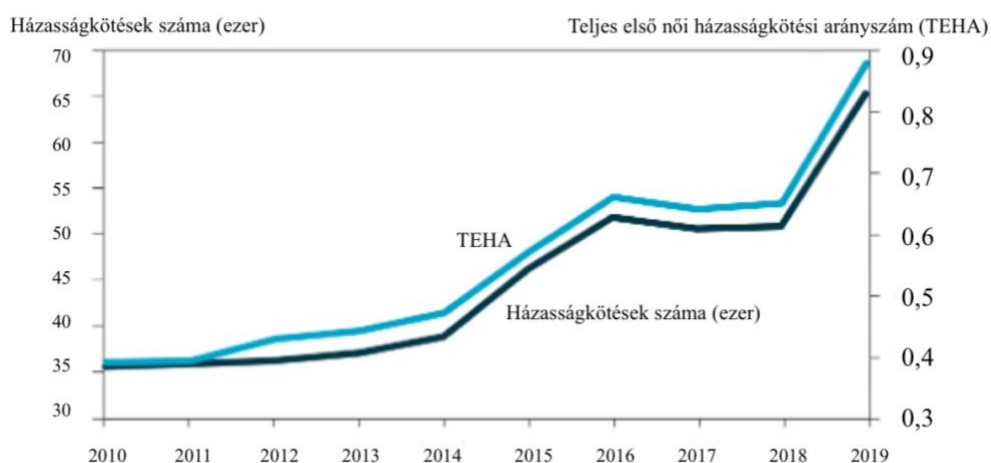

2. ábra: Átlagos életkor az első házasságkötéskor Magyarországon

Forrás: KSH (2017)

A házasságkötések számának csökkenésének egyik oka az első házasságkötéskor mért átlagos életkor növekedése mind férfiaknál, mind nőknél (2. ábra). Az 1975-ös csúcshoz képest legalább 8 évvel kitolódott az első házasságkötés ideje az emberi életciklusban. Ezt főként az iskolai végzettségben tapasztalt növekedéssel állítják párhuzamba, mivel sok fiatal a felsőfokú tanulmányai befejezése előtt nem érzi elég stabilnak az anyagi háttérét ahhoz, hogy házasságot kössön (KSH, 2017).

A 2010-es év mélypontját követően javuló tendencia volt megfigyelhető házasságkötések számát illetően. 2010 és 2014, valamint 2016 és 2018 között stagnálónak mondható trendet láthatunk, a két időszak között és 2018 óta azonban gyors növekedés jellemző a házasságkötések számában. Utóbbi nagy mértékben magyarázható az újabb, házasságra ösztönző támogatások bevezetésével.

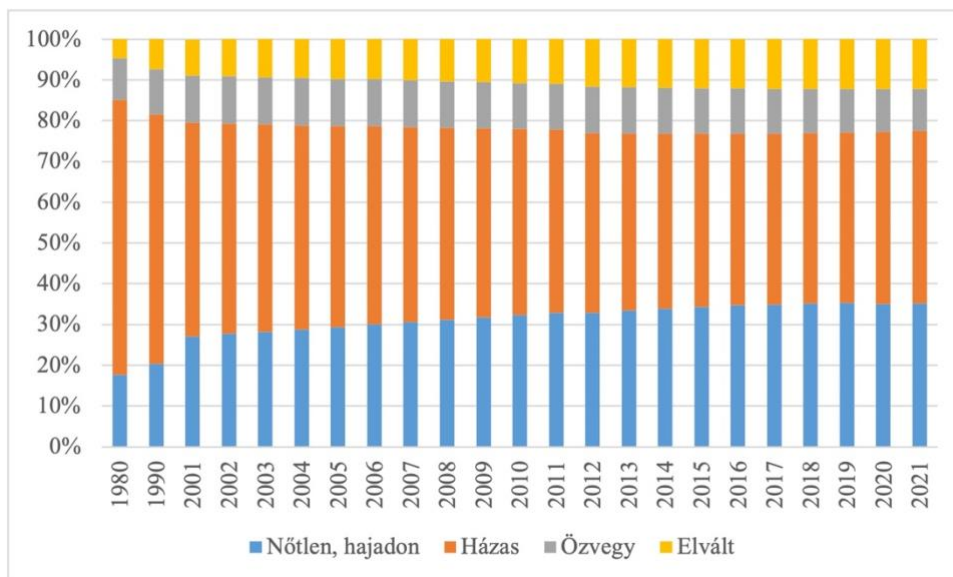
3. ábra: A házasságkötések száma (ezer) és a nők teljes első házasságkötési arányszáma (TEHA) Magyarországon

Forrás: Murinkó (2020)

A 3. ábrán a házasságkötések száma mellett egy, a házasságkötési hajlandóságról töle sokkal több információt közlő mutató, a teljes első női házasságkötési arányszám, azaz a TEHA mutató is megfigyelhető. Ez az arányszám azt mutatja meg, hogy mennyi a valószínűsége annak, hogy egy nő 49 (vagy egy férfi 59) éves kora előtt ceteris paribus házasságot köt (Murinkó-Rohr, 2018). Az ábra kiválóan mutatja, hogy az utóbbi években ezek az arányszámok mennyire hasonlóan változnak. Empirikus példával élve, a TEHA mutató növekedése azt

jelenti, hogy míg 2010-ben 35% körül volt annak a valószínűsége, hogy egy 49 év alatti nő férjhez megy, 2019-re már majdnem 90% lett ez az érték.

Bár a TEHA alapján joggal állíthatnánk, hogy a házasság népszerűbbé vált az utóbbi években, hiszen a magyarok nagyobb valószínűséggel kötnek házasságot – ez az arányszám azonban mégsem reprezentálja teljesen a valóságot, mivel az például az idő során a házasság életkor szerinti valószínűségét konstansnak tekinti. Valós adatokat elemezve azt láthatjuk a következő ábrán, hogy Magyarországon a házások aránya a magas házassodási hajlandóság ellenére is tovább csökkent az utóbbi évtizedben, ráadásul nagyobb részt a nőtlenek, hajadonok javára. Sajnos az elváltak száma is megnövekedett, bár kisebb mértékben, mint az egyedülállók aránya (4. ábra).

4. ábra: A 15 éves és idősebb népesség összetétele családi állapot szerint Magyarországon

Forrás: KSH (2021b), saját szerkesztés

2.3.2 Házasság mögötti motivációk

Miért jó a házasság? – tehetjük fel a kérdést. Sunstein és Thaler (2008) szerint hat különböző kategóriába sorolhatóak a házasság okozta előnyök, melyek lehetnek gazdaságiak vagy nem gazdaságiak. Kutatásuk során a házasságot gyakorlatilag egy egyszerű hivatali-jogi státusznak tekintették, amely előnyökhöz juttatja a feleket.

Elsőként a kedvezményes adózást kell kiemelnünk. Ez Magyarországon is megjelenik, hiszen bevezetésre került az első házások kedvezménye, amely adóalap-kedvezményként érvényesíthető a hazai jogrendben (*ld. 1.4.4 fejezet*).

Másfelől, bizonyos támogatásokra jogosít fel a házasság intézménye: hazánkban kétségkívül egyre népszerűbbek a családi pénzügyi támogatások, de a szerzőpáros az ún. ápolási díjat hozza fel példaként.

Házastársak között az öröklési előnyök is megemlíthetők, hiszen az egyik fél halála esetén sok országban automatikusan a házastárs válik örökösé, míg bizonyos helyeken az is előírás, hogy a házastársat mindenképp megilleti az örökség bizonyos hányada. Hasonlóképp van ez Magyarországon is, hiszen a kötelesrész előírásai szerint a házastársat is részesíteni kell az örökségből. Továbbá holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg az özvegyet a közös használatú ingatlanokat, valamint a hozzájuk tartozó berendezéseket illetően (2013. évi V. törvény).

A házasság előnyei között megemlíthetők a tulajdonjogi kedvezmények is. A házastársat a legtöbb esetben ugyanolyan jogok illetik meg, mint a másik felet – ezzel azonban érdemes vigyázni, hiszen nem csupán a jogok, hanem a kötelezettségek is közössé válhatnak. A párok gyakran vezetnek közös bankszámlát, amit egyenlő felekként kezelhetnek, így döntéshozatali helyzetekben is azonos súllyal foglalhatnak állást.

A jogi környezet is elismeri a házasság intézményének védelmét. Számos országban hoztak olyan szabályozásokat, amelyek biztosítják, hogy a házastársak ne legyenek kötelesek egymás ellen tanúskodni vagy vallomást tenni (Sunstein-Thaler, 2008).

Sunstein és Thaler (2011) olyan szempontból kritizálták a házasság intézményét, hogy sokan csak az általa biztosított hatalmi státusszal azonosítják azt. Azt állítják, hogy amíg a házasságnak jogi háttere van, valamint cserébe támogatásokat biztosítanak, addig az emberek nem a morális előnyök miatt fognak házasodni, hanem számukra csupán formalitást jelent majd a ceremónia. A történelem során sokat változott a házasság intézményének megítélése, hiszen korábban például szinte elképzelhetetlen volt, hogy a fiatal párok esküvő előtt együtt lakjanak vagy gyereket vállaljanak.

Létrejöh-e házasság, ha csupán az anyagi előnyökre alapozzák azt? A valóságban persze igen, az érdekházasságok múltja igen hosszú. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy az emberek nagy része nem csupán a jogi intézménnyel azonosítja a házasságot. Sőt, mi több, a jogi biztonságot, mint házasságból fakadó előnyt kilenc másik tényezővel összehasonlítva a nők és a férfiak is utolsó helyre teszik a fontossági sorrendben. Bár a jogi háttér relatív jelentőségében a nemek egyetértenek, mégis szignifikánsan nagy a különbség abban, hogy mennyire tartják ezt fontosnak (Inglis–Greenglass, 1989).

Az emberi viselkedésre és érzelmekre nagyobb hangsúlyt fektetve láthatjuk, hogy az emberek nem csupán a gazdasági előnyökre alapozva házasodnak. Inglis és Greenglass (1989)

kutatása szerint a legfontosabb szempont egyértelműen a szerelem. Ezt követi a házasságban megkapott társaság, valamint az, hogy a házastársban olyan személyre lelhetünk, akivel megoszthatjuk javainkat és élményeinket.

2.4 ÖSZTÖNZŐK A HÁZASSÁGRA A GYAKORLATBAN

Az első szakaszban bemutattam az ösztönzők elméletét. A gyakorlatban számos példát találunk rájuk a XXI. századi magyar családpolitikában – ezeket elemzem részletesen.

2.4.1 Családi Otthonteremtési Kedvezmény

A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (ismertebb nevén: CSOK) egy egyszer igényelhető, vissza nem térítendő állami támogatást jelent, amelyhez kapcsolódóan egy kedvezményes hitelkondíció is kapcsolódik. A támogatás célja, hogy a gyermeket vállaló szülőket segítse az otthonteremtésben.

A támogatás használt vagy új lakás vásárlására, építésére, bővítésére vagy korszerűsítésére használható fel (17/2016. Kormányrendelet). Mértéke függ a meglévő és a vállalt gyermekek számától, illetve attól, hogy új vagy használt ingatlan vásárlását tervezik a szülők (1., 2. táblázat).

1. táblázat: A Családi Otthonteremtési Kedvezmény igénybe vehető összegei vállalt gyermekek függvényében új lakás vásárlása esetén

Gyermekek száma	Lakás/ház mérete	Támogatás összege
1 gyermek után	Legalább 40 m ² -t elérő lakás vagy 70 m ² -t elérő családi ház	600 000 Ft
2 gyermek után	Legalább 50 m ² -t elérő lakás vagy 80 m ² -t elérő családi ház	2 600 000 Ft (+ 10 000 000 Ft államilag támogatott lakáshitel)
3 vagy több gyermek után	Legalább 60 m ² -t elérő lakás vagy 90 m ² -t elérő családi ház	10 000 000 Ft (+ 15 000 000 Ft államilag támogatott lakáshitel)

Forrás: Családbarát Magyarország Központ (2021a)

2. táblázat: A Családi Otthonteremtési Kedvezmény igénybe vehető összegei vállalt gyermekek függvényében használt lakás vásárlása esetén

Gyermekek száma	Lakás/ház mérete	Támogatás összege
1 gyermek után	Legalább 40 m ² -t elérő lakás vagy családi ház	600 000 Ft
2 gyermek után	Legalább 50 m ² -t elérő lakás vagy családi ház	1 430 000 Ft (+ 10 000 000 Ft államilag támogatott lakáshitel)
3 gyermek után	Legalább 60 m ² -t elérő lakás vagy családi ház	2 200 000 Ft (+ 15 000 000 Ft államilag támogatott lakáshitel)
4 vagy több gyermek után	Legalább 70 m ² -t elérő lakás vagy családi ház	2 750 000 Ft (+ 15 000 000 Ft államilag támogatott lakáshitel)

Forrás: Családbarát Magyarország Központ (2021a)

Kik jogosultak a támogatásra? Alapvetően használt és új lakás vásárlásakor is feltétel a büntetlen előélet, a köztartozás-mentesség, a lakásbiztosítás kötése, a legalább 180 napos folyamatos TB-jogviszony (3 vagy több gyerek vállalása esetén ez 2 év, amelyből az utolsó 180 nap kizárólag keresőtevékenységgel igazolható), valamint annak igazolása, hogy az igénylőt az elmúlt 5 évben nem kötelezték jogosulatlanul igénybe vett CSOK vagy „szocpol kedvezmény” visszafizetésére. Mindemellett fontos kiemelni, hogy a támogatást kizárólag házastársak vagy élettársak igényelhetik együttesen, ez alól az egyetlen kivételt az egyedülálló szülők jelentik, ők házasság nélkül is jogosultak a támogatásra (Családbarát Magyarország Központ, 2021a; 17/2016. Kormányrendelet).

A CSOK-támogatást egy kedvezményes hitellel lehet kiegészíteni. Ennek összege 500 000 Ft-tól egészen 15 000 000 Ft-ig terjedhet. A maximális hitelösszeg elérése érdekében azonban legalább 3 gyermeket kell vállalni, ellenkező esetben legfeljebb 10 000 000 Ft hitelre jogosultak a szülők (Családbarát Magyarország Központ, 2021b).

A CSOK bevezetését követően egyre népszerűbbé vált, az emberek egyre bátrabban kezdtek annak felvételébe. Horváthné és Tóth (2017) kutatása szerint a megkérdezett családok 22%-a igényelte a támogatást, ez a trend pedig az egész ország hozzáállását tükrözi az adott időszakban. A támogatást még nem igényelt családok kb. 47%-a állította, hogy a jövőben élni szeretne majd a CSOK adta lehetőséggel. Ez az arány vélhetően növekedett az ezt követő időszakban, mivel a szerzőpáros 2018-as adatai szerint már 54%-ra nőtt azoknak a száma, akik a jövőben tervezik a támogatás igénylését (Horváthné–Tóth, 2017; Tóth–Horváthné, 2018).

2.4.2 Babaváró támogatás

A babaváró támogatás egy maximum 10 millió forint összegű, kamattámogatott, szabad felhasználású hitel igénylésére jogosítja a házaspárokat. A támogatás a Családvédelmi Akcióterv részeként került bevezetésre 2019-ben, ezen év júliusától igényelhető 2022. december 31-ig. Ez a hitel főként a frissen házasodott párokat célozza, akik gyermekvállalásra készülnek a közeljövőben.

A támogatás három sávban biztosít kedvezményt a jogosultaknak. Amennyiben a hitelfelvevőknek 5 éven belül gyermeke születik, 3 évig felfüggesztésre kerül számukra a részletfizetés, valamint jogosulttá válnak a kamattámogatásra a hitel teljes időtartamára. Ha időközben a második gyermek is megszületik, további 3 évig nem kell részleteket fizetniük, ráadásul a fennmaradó tartozás 30%-át is elengedik. A harmadik gyermek megszületése esetén a teljes fennmaradó tartozást átvállalja az állam. Ikergyermekek esetén a felfüggesztési időszak 3+2 évre módosul (Családbarát Magyarország Központ, 2021c).

A hitel részleteit illetően maximum havi 50 000 Ft törlesztőrészlet-fizetéssel, 20 évre vehető fel. Az igénylésnek feltétele, hogy a hitelt felvevők házasságban legyenek, a feleség 18-41 év közötti és legalább egyikük rendelkezik 3 év társadalombiztosítási jogviszonnyal. Mindezt persze kiegészítik olyan feltételek, mint a köz- és KHR-tartozásmentesség, a magyar állampolgárság, a büntetlen előélet és a gyermekvállalást ellehetetlenítő körülmények hiánya. Alapvetően nem feltétel, hogy a házaspár tagjainak első házassága legyen a hitelfelvételhez kapcsolódó, ha nincs még gyermekük. A mozaikcsaládok esetében azonban csak a 2020 májusi Magyar Közlönyben megjelent rendelet változtatásai óta vehető fel a babaváró támogatás (44/2019. Kormányrendelet).

Milyen következményekkel jár, ha a pár nem teljesíti a vállalásokat? Ez előfordulhat olyan esetben, ha a párnak 5 éven belül nem születik gyermeke egészségügyi indoklás nélkül, vagy 5 éven belül elválnak. Ilyen helyzetben vissza kell fizetniük a kamattámogatást 120 napon belül, a fennmaradó tartozás törlesztése pedig piaci hitelhez hasonló kamatozással folytatódik. Ez alól kivétel az özvegyülés, ilyenkor az özvegy fél számára nem szűnik meg a kamattámogatás akkor sem, ha nem született gyermekük (MNB, 2020).

A korábban bemutatott adatok (*ld. 1.3.1 fejezet*) szerint a babaváró támogatás bevezetésének évében, 2019-ben 28%-kal több házasságot kötöttek, mint egy évvel korábban. Az OTP Bank statisztikái alapján a hitelt felvevők egyharmada friss házas volt (egy éven belül kötöttek házasságot), így joggal mondhatjuk, hogy a támogatás bevezetése házasságra ösztönözte a társadalmat (OTP Bank, 2020; KSH, 2017). Az MNB adatai is a támogatás népszerűségét mutatják: 2019 harmadik negyedévében – rögtön a bevezetés után – 14%-kal nőtt a háztartási szektor hitelállománya, amelyre a szakemberek is a Családvédelmi Akcióterv támogatásainak hatásaként tekintenek (MNB, 2019). 2020-as adatok alapján a teljes lakossági hitelállomány 10%-át tette ki a babaváró támogatás, amely azzal indokolható, hogy ebben az időszakban ez a legkedvezőbb hitelkonstrukció a bankszektorban (MNB, 2020).

2.4.3 Anyasági támogatás

Az anyasági támogatás egy egyszeri pénzügyi juttatás, amelynek összege azonos a gyermek születésének időpontjában érvényes öregségi nyugdíj legkisebb összegének 225%-ával (2021-ben 64 125 Ft), ikergyermekek esetén 300%-ával (2021-ben 85 500 Ft). Olyan nők igényelhetik, akik várandósságuk során legalább négyszer megjelentek várandósgondozáson (koraszülés esetén legalább egyszer). Az édesanyák mellett a támogatást örökbefogadó szülőkre is kiterjesztették: ők akkor vehetik igénybe, ha a szülést követő hat hónapon belül jogerősen engedélyezték az örökbefogadást. Hasonló feltételek mellett kaphatnak támogatást a

gyámok is. A juttatás célja, hogy a gyermeket vállaló családokat támogassa (1998. évi LXXXIV. törvény).

5. ábra: Az anyasági támogatásban részesülő családok és az élveszületések számának összehasonlítása Magyarországon

Forrás: KSH (2021c; 2021d), saját szerkesztés

Az anyasági támogatás népszerűsége hirtelen megugrott a bevezetését követően, a 2010-es évre azonban hasonló mértékű visszaesés volt megfigyelhető. Ezt a visszaesést joggal magyarázhatjuk az élve született gyermekek számának csökkenésével, amelyhez hasonlóan alacsony értéket évtizedekre visszamenőleg sem találunk. Az utóbbi években a támogatással élő családok száma szinte megállás nélkül nőtt, az élve született gyermekek száma azonban sajnos egyre alacsonyabb (5. ábra). Azt azonban az ábrán is láthatjuk, hogy 2018-ban – néhány kivétellel – majdnem minden család igénybe vette az anyasági támogatást. Fontos megjegyeznünk, hogy a támogatás halva született gyermek esetén is megilleti a családot, ha az édesanya a többi kritériumnak megfelel – ez lehet az egyik oka annak, hogy 2019-ben több család kapott támogatást az élve született gyermekek számánál (KSH, 2021c; KSH, 2021d).

2.4.4 Adókedvezmények

A házasságkötés adózási előnyöket is hoz a pároknak. A legelső ilyen lehetőség egy adóalapot csökkentő tétel, az első házasság kedvezménye. Ennek az igénybevételéhez csupán annak kell teljesülnie, hogy a házasulandó pár legalább egyik tagja első házasságát kösse, valamint, hogy

nyilatkozatot tegyenek az igénybevételi szándékról, amelyen feltüntetik egymás adóazonosító jelét. A kedvezményre a házasságkötés utáni első hónaptól jogosultak az érintettek, és 24 hónapon keresztül havonta összesen 33 335 forinttal csökkenthetik az adóalapjukat. Ez ténylegesen havi 5000 forinttal kevesebb személyi jövedelemadó kifizetést jelent a házaspároknak. A kedvezményt a felek meg is oszthatják egymás között, annak teljes egészét akár az egyik házastárs egyedül is igénybe veheti. Fontos azonban, hogy a törvény a házasságot a bejegyzett élettársi kapcsolatra is kiterjeszti, így gyakorlatilag szinonim fogalomként említi a kétfajta kapcsolatot (1995. évi CXVII. törvény).

2019-ben több mint 93 ezer ember vette igénybe ezt a kedvezményt. Ugyanebben az évben a házasságkötések száma meghaladta a 65 ezret – ezen adat azonban tartalmazza azokat is, akik újraházasodtak, illetve azokat a házaspárokat is, ahol csak az egyik fél élt a támogatás egészével –, így a házasodók ~70%-a élt a lehetőséggel (Családbarát Magyarország Központ, 2021d).

Hasonló elven működik a családi kedvezmény: ez a támogatás is az összevont adóalapot csökkenti. A kedvezményt igénybe vehetik a gyermekük után családi pótlékra jogosult szülők, valamint az azonos háztartásban élő, családi pótlékra nem jogosult házastárs. További kedvezményezett a kismamák a várandósságuk 91. napjától, valamint a közös háztartásban élő házastársuk, a saját jogon családi pótlékra jogosult gyermekek (magánszemélyek) és a rokkantsági járadékban részesülő magánszemélyek.

A családi kedvezménnyel kapcsolatban a jogszabály megkülönböztet eltartottakat és kedvezményezett eltartottakat. Utóbbi kategóriába tartoznak azok, akik után a magánszemély családi pótlékra jogosult, a várandósság időszakában a 91. naptól a magzat, a saját jogon családi pótlékra jogosultak, illetve a rokkantsági járadékban részesülő magánszemélyek. Eltartottak azok a kedvezményezett eltartottakon kívül, akik családi pótlék megállapítási szempontjából figyelembe vehetők vagy azok lennének, de nem jogosultak rá (pl. egyetemista gyermek). A családi kedvezmény mértékét alapvetően az eltartottak száma határozza meg, ezt az összeget pedig a kedvezményezett eltartottak számának megfelelő alkalommal lehet igénybe venni (1995. évi CXVII. törvény; 3. táblázat).

3. táblázat: **A családi adókedvezmény igénybe vehető összegei eltartottak és kedvezményezett eltartottak függvényében**

eltartott(ak)	kedvezményezett eltartott(ak)	kedvezmény összege	a kedvezmény összege adóba átszámítva
1	1	66 670 Ft	10 000 Ft
2	1	133 330 Ft	20 000 Ft
2	2	266 660 Ft	40 000 Ft
3	1	220 000 Ft	33 000 Ft
3	2	440 000 Ft	66 000 Ft
3	3	660 000 Ft	99 000 Ft

Forrás: NAV (2021)

A családi kedvezményt az első házaspár kedvezményéhez hasonlóan a házastársak megoszthatják egymás között. Amennyiben a kedvezményre jogosultak összevont adóalapja nem nyújt fedezetet a kedvezmény teljes összegének érvényesítésére, akkor a fennmaradó rész 15%-a levonható az egyéni járulékokból (családi járulék kedvezmény) (NAV, 2021).

2020-ban újabb adókedvezmény került bevezetésre: négy vagy több gyermeket nevelő anyák kedvezménye (nétak). Ez a kedvezmény szintén az összevont adóalapot csökkenti – a jogosultaknak nem kell személyi jövedelemadót fizetnie a jogosultsági idő alatt. Azok az édesanyák vehetik igénybe a kedvezményt, akik legalább négy gyermek után jogosultak családi pótlékra, vagy arra való jogosultságuk legalább 12 évig fennállt. Ez a kedvezmény csupán közvetve ösztönöz házasságra, elsődlegesen gyerekvállalásra buzdítja az édesanyákat (NAV, 2021).

2.4.5 Otthonteremtési Program

Az Otthonteremtési Program 2021 januárjában indult Magyarországon. Hazánk történetében nemigen találunk hasonló méretű családtámogatási programot. A csomag célkitűzése, hogy a gyermeket váró vagy nevelő családok számára biztosítsa a megfelelő körülményeket egy biztonságos otthonban – ezzel gyermekvállalásra, családalapításra ösztönözve a fiatalokat.

A program legfontosabb célja az otthonteremtés, a lakásvásárlás megkönnyítése. Egyik intézkedése, hogy az újonnan értékesített ingatlanok áfáját 27%-ról 5%-ra csökkenti. Amennyiben az új építésű ingatlant vásárlók a Családi Otthonteremtési Kedvezményt is igénybe veszik, akkor a maradék 5% áfát és az illetékeket is megspórolhatják – ez utóbbi érvényes használt ingatlan vásárlására is.

A nevesített ösztönzők közül az otthonfelújítási támogatás (és a hozzá kapcsolt kölcsön) az egyik legfrissebb intézkedés hazánkban. A támogatásról szóló rendelet 2020. november 25-én jelen meg a Magyar Közlönyben, 2021 januárjától vált igényelhetővé. Segítségével a legalább egy gyermeket nevelő szülők egyszeri, vissza nem térítendő állami támogatást igényelhetnek, amely otthonuk felújítási költségeinek 50%-át fedezi (maximum 3 millió forint értékben). A támogatással a már 12. hetet betöltött várandós anyukák, illetve az örökbefogadó szülők is élhetnek. A rendelet 25 olyan tevékenységet nevez meg, amelynek végrehajtása során segítséget kaphatnak a családok az államtól. Fontos megjegyeznünk azonban, hogy ennek a támogatásnak nem feltétele a házasság a szülők között, mi több, elvált szülők is igénybe vehetik, csupán az azonos háztartásban élő nevelt gyermek a feltétel a köztartozás-mentesség és a legalább egyéves, folyamatos társadalombiztosítási jogviszony (maximum 30 nap megszakítással) mellett. Ez a fajta támogatás tehát elsődlegesen nem házasságra, hanem családalapításra ösztönzi az állampolgárokat (Családbarát Magyarország Központ, 2021e).

Az otthonfelújítási támogatást 2021. február 1-jétől egy otthonfelújítási kölcsönnel egészítették ki. A kölcsön elsősorban a hátrányosabb anyagi helyzetben lévő családokat célozza, akik szeretnének élni az otthonfelújítási támogatás nyújtotta lehetőséggel, a felújítási költségek finanszírozására azonban nincsen megfelelő erőforrásuk. A támogatás ingatlanfedezetű jelzálogkölcsönként valósul meg, amelyet legfeljebb 10 éves futamidővel, maximum 3%-os kamatozással vehetnek igénybe az érintettek. (Családbarát Magyarország Központ, 2021e; 518/2020. Kormányrendelet).

3 ANYAG ÉS MÓDSZER

Kutatásomban a magyarok házassághoz való hozzáállását szerettem volna feltérképezni, különös tekintettel a házaspárok pénzügyi és közgazdaságtani tudatosságára, valamint a családtámogatási formákról alkotott véleményére.

A témaválasztás legfőbb motivátorai a házasságról alkotott viselkedési közgazdaságtani modellek voltak, amelyek közül leginkább Becker (1973, 1974b, 1974a) munkásságára támaszkodtam. Ezeket az elméleteket a hazánkban megvalósuló családpolitika támogatási eszközeivel vetettem össze és egészítettem ki, amelyek napjainkban sokakat foglalkoztatnak. Mivel a közvetlen környezetemben eléggé eltérőnek ítélt meg az emberek hozzáállását ezekhez az ösztönzőkhöz, ezért döntöttem úgy, hogy egy kérdőíves felmérés segítségével anonim módon gyűjtök információt az ezekről kialakult képről.

A szekunder adatgyűjtés mellett arra törekedtem, hogy az ismerősi körömben minél több emberrel személyesen beszélgessek a házasságról alkotott véleményükről: ezen beszélgetések irányították a témát abba az irányba, hogy a pénzügyi tudatosságot vizsgáljam részletesebben, mivel azt tapasztaltam, hogy egymástól teljesen eltérő válaszokat adtak az emberek egy-egy hasonló jellegű kérdésre élethelyzetüktől, jövedelmi háttérüktől függően.

A kötetlen beszélgetések során sokan említették, hogy a pénzügyi jellegű kérdéseket biztosan kevesen válaszolnák meg őszintén, ha azonnali visszajelzést kapnának részemről (mint például a személyes beszélgetések során), ezért is választottam az online kérdőíves formát, amelyben a kitöltőket semmi nem kényszerítette válaszadásra. A felmérés során tapasztaltam, hogy jó döntés volt ez a forma, hiszen sokan olyan véleményt írtak le, amit minden bizonnyal nem vallottak volna be személyesen. A kérdőívezés egyetlen hátránya az volt, hogy néhányan nem vették teljesen komolyan a kitöltést; ha volt is saját véleményük egy-egy témáról, nem gondolkoztak el azon mélyebben, nem osztották meg azt, csupán a választható lehetőségek közül döntöttek valamelyik mellett.

Ahhoz, hogy a végső eredmények megfelelően értékelhetők legyenek, a kérdőív nyilvánossá tétele előtt 30 válaszadóval teszteltem az összeállított kérdéssort. A 30 fős csoportot szintén az ismerősi körömből válogattam ki, de arra törekedtem, hogy a kiválasztott emberek egymástól különbözőek legyenek demográfiai szempontból. A mintavétel során néhány apróbb hiányosságot észleltem a kérdésekben, amiket utólag javítottam, valamint az olyan témákban, ahol más eredmény született, mint amire számítottam, újabb kérdésekkel egészítettem ki a kérdőívet.

Az éles kérdőív végül 2020 decemberében vált nyilvánossá, és 2021 májusáig volt kitölthető. Meg kell említenem, hogy a kérdőív nyilvánossá tétele után újabb kedvezmények,

támogatási formák jelentek meg a magyar családpolitikában, amelyeknek a felmérésére emiatt nem került sor. A kérdőív mellékletben megtalálható.

A válaszokat Excel segítségével értékeltem, alapvető leíró statisztikai módszerek és Pivot-táblák használatával. A felmérésre 212 válasz érkezett, amelyekből 3 nem volt értékelhető. Az értékelhetetlenséget egyfelől nyomdafestéket nem tűrő megnyilvánulások, másfelől helytelen, oda nem illő, értelmezhetetlen válaszadások indokolták.

A kérdések összeállítása során arra törekedtem, hogy a kérdőív eléggé figyelemfelkeltő legyen ahhoz, hogy az emberek valóban elgondolkodjanak az adott válaszaikon. Az egyik legvitatottabb kérdés az alternatív költség felmérésére irányuló szakasz volt. A közgazdaságtani alapelvvel kapcsolatos tudatosságot a hétköznapiakban úgy próbáltam meg vizsgálni, hogy arra ösztönöztem az embereket, váltsanak pénzalakba nem hétköznapi, megvásárolható vagy megfizethető javakat – ez esetben a házasságot és a válást. Ezeket a kérdéseket azzal a céllal tettem fel, hogy kimutathassam számadatokkal, hogy az emberek valóban elcserélnék-e a házasságot támogatásra (tehát pénzre), és ha igen, akkor mennyire konzekvensen tennék azt – hiszen, ha a házasságról hajlandóak lemondani, akkor a válásról is hasonlóképpen kell vélekedniük egy bizonyos „összeg” érdekében. Ezt a kérdést egy kitöltő például kifejezetten „manipulatívnak” értékelte, ennek hangot is adott a válaszában.

Mivel a kérdőívem alapvetően az emberek hozzáállását vizsgálta, ezért elkerülhetetlen volt, hogy vagy a kérdőívre, vagy az adott témára kritikusan reagáljanak bizonyos esetekben, leginkább a saját maguk által kitölthető válaszlehetőségek esetében. Néhány esetben olyan problémakört vetettek fel, amelyeknek vizsgálata nem képezi dolgozatom témáját, így ezekre sajnos nem tudtam reflektálni az elemzés során. Bizonyos kitöltők olyannyira őszintén nyilatkoztak, hogy a válaszuk talán már inkább gazdaság-pszichológiailag lett volna érdemes elemzésre: saját életük problémáit osztották meg, néhányszor annak ellenére, hogy nem szorosan a kérdéshez kapcsolódott a felvetésük (például: *„sajnos, ez nem csak rajtam áll, sőt, én egyáltalán nem vagyok a dologra ráhatással, mert lánykérés van, nem legénykérés. Én már házasodnék, de az én akaratom ehhez kevés. Viszont a házasságom motivációja nem a támogatás lenne.”*).

Összességében joggal állíthatom, hogy a váratlan kérdések (például az említett pénzértékre váltás) a vártnál is nagyobb mértékű átgondolásra ösztönözték az embereket. Bár az országot földrajzilag nem sikerült teljesen lefedni válaszadókkal, az egyéb szocio-demográfiai jellemzők kapcsán úgy gondolom, főként azt a célcsoportot sikerült elérni a kérdéseimmel, akiknek a véleménye napjainkban ténylegesen releváns a házasság

témakörében: vagy előtte állnak, vagy a közelmúltban kötöttek házasságot – ezen a téren tehát sikeresnek mondható a felmérés.

A kérdőíves felmérés egyetlen hátránya, hogy reprezentativitást egyáltalán nem biztosított. Mivel a nagy elemszámú kitöltés elérése rendkívül erőforrás-igényes lett volna, így kisebb mintából kellett következtetéseket levonnom. Ezeket az eredményeket ennek megfelelően helyén kellett kezelnem: nem állíthatom, hogy bármelyik tanulságként említett gondolat egy országos szintű, reprezentatív felmérésen is hasonló eredményt hozna. Tanulmányomat így a kérdőív kitöltőinek véleményére alapoztam.

Valóban vannak olyan kérdéskörök, amelyekben rendkívül színes az emberek véleménye, de örömmel töltött el, hogy ezeket valóban megosztották velem, hiszen ezek jelentették a legnagyobb segítséget a téma körvonalazása során. Azt viszont mindenképp ki kell emelnem, hogy jó volt látni, hogy a téma aktualitása miatt mindenki hozzá tudott szólni a kérdésekhez – akár személyesen érintett volt benne, akár nem.

4 EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

Kutatásom során egy online kérdőív segítségével mértem fel a magyar emberek hozzáállását és véleményét a házassággal és a családtámogatási eszközökkel kapcsolatban. A 4. táblázatban láthatóak a kérdőívet kitöltők elsődleges jellemzői, melyek alapján hipotéziseim megvalósulását teszteltem a valóságban.

Az első néhány szempont általánosabb, szociológiai jellegű tulajdonságokra kérdezett rá, míg a táblázat végén láthatóak a kutatás sajátosságai miatt voltak fontos tényezők. Ahogy korábban említettem, a minta a lehetőségek szűkössége miatt nem tökéletesen reprezentatív, így nem alkalmas a teljes ország véleményét lefedő következtetések meghozatalára.

4. táblázat: A kérdőív kitöltőinek elsődleges szocio-demográfiai jellemzői

Megnevezés	Arány (%)
Nem	
Férfi	29,19%
Nő	70,81%
Településtípus	
Főváros	14,83%
Község	18,66%
Megyeszékhely	32,06%
Város	34,45%
Korcsoport (év)	
18-29	65,55%
30-39	17,22%
40-49	10,05%
50-59	6,22%
60-69	0,96%
Legmagasabb iskolai végzettség	
Diploma	59,33%
Érettségi	36,84%
Legfeljebb 8 osztály	1,91%
Szakiskola, szakmunkásképző	1,91%

Foglalkozás	
Alkalmazott	45,45%
Cégtulajdonos	1,91%
Diák	30,62%
Egyéni vállalkozó	3,83%
GYES/GYED	6,23%
Vezető	5,74%
Jelenleg nincs munkája	3,83%
Egyéb	2,39%
Háztartásának jövedelmi helyzete	
A jövedelem a havi kiadásokat sem fedezi.	3,83%
A jövedelem csak az alapvető létszükségleteket fedezi.	17,22%
Az alap szükségletek fedezése után marad szabadon elkölthető jövedelem.	78,95%
Családi állapot	
Bejegyzett élettársi kapcsolatban	1,92%
Egyedülálló	19,72%
Elvált	2,40%
Házas	35,58%
Kapcsolatban	40,38%
Vallásos-e?	
Igen, de nem egyházi szabályokat, hanem saját értékeket követ.	41,15%
Igen, vallását gyakorolja.	33,01%
Nem.	25,84%

Forrás: saját adatok feldolgozása

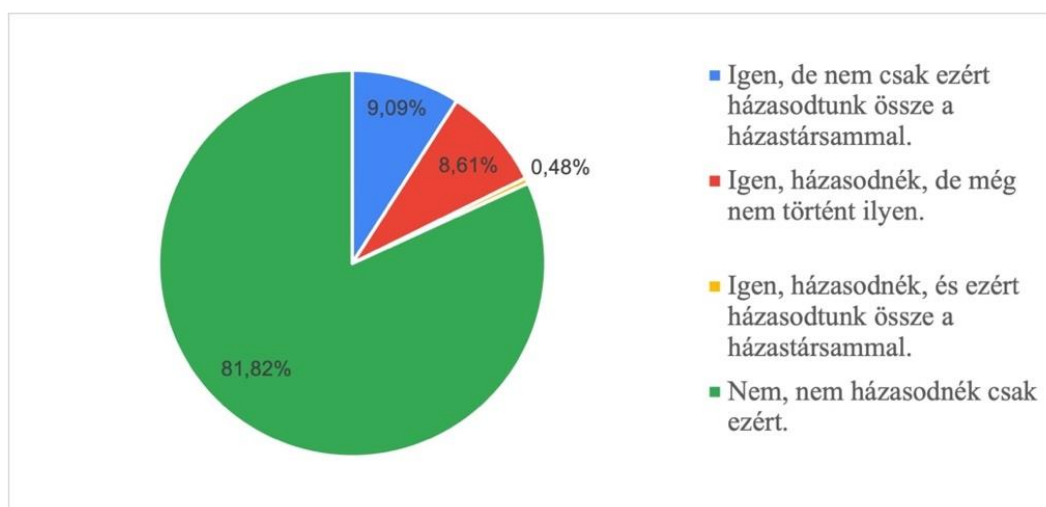
4.1 MIÉRT HÁZASODUNK?

Kutatásom első szakaszában azt szerettem volna feltérképezni, hogy a korábban feltételezett házasság mögötti motivációk valóban lefedik-e az egyének összes okát a házasságkötésre. A közgazdászok általában a „gazdasági” jellegű előnyöket tartják számon ösztönzőként, amelyek kétségtelenül jelentős szerepet játszanak egy hasonló döntés meghozatalakor; kutatásom során azonban azt feltételeztem, hogy ezek a motivációk önmagukban nem elegendők a házasságkötéshez. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a kérdőív kitöltői átlagosan

csupán 41%-ban értenek egyet azzal a kijelentéssel, hogy a házasság által sok pénzügyi előnyhöz juthatnak – joggal feltételeztem ez alapján, hogy a fő motiváció nem a pénz lehet.

A házasság intézménye hosszú múltra tekint vissza – kezdve a szülők által választott párok házasításával és az érdekházasságokkal, egészen a modernkori szabad párválasztáson át a házasság nélküli összeköltözés és gyerekvállalás elterjedéséig. Évtizedekkel ezelőtt súlyos társadalmi következményei voltak, ha valaki az akkori normákkal ellentétben elkerülte a házasságot és annak elhagyásával esett teherbe vagy vállalt gyereket. Napjainkban azonban – valószínűleg a globalizáció okozta morális értékrendbeli változásnak köszönhetően – nem tabu többé nem megházasodni. Joggal feltételezhetjük ezáltal, hogy a globalizáció okozta véleményváltozás visszaszorította a házasság jelentőségét – ez pedig a magyarországi számokban is meglátszott, főként a '90-es években (*ld. 1.3.1 fejezet*). Újabb változást hoztak azonban az egyre jelentősebbé váló családpolitikai intézkedések napjainkban: a házasság intézménye újra népszerűvé vált.

A korábbi fejezetekben bemutatásra került, hogyan ösztönzik házasodásra a családtámogatási eszközök az embereket. Hipotézisem szerint azonban – bár kétségkívül fontos szerepet játszanak ezek a motivátorok egy ilyen mértékű elköteleződés során – nem elég indok valamely támogatás (nagyobb mértékű) felvételének lehetősége a házasodásra. Feltételezésemet a kitöltők is megerősítették: közel 82% nyilatkozta, hogy nem kötne házasságot támogatásért cserébe. A fennmaradók véleménye megoszlik: 9,1% házasodna a támogatásért cserébe, ha nem csupán ez lenne a házasság indoka, 8,8% pedig házasodna, de még nem volt alkalma ilyen döntést meghozni. A 209 kitöltőből mindössze egy ember válaszolta, hogy a támogatás igénybevételeért házasodott össze partnerével (6. ábra).

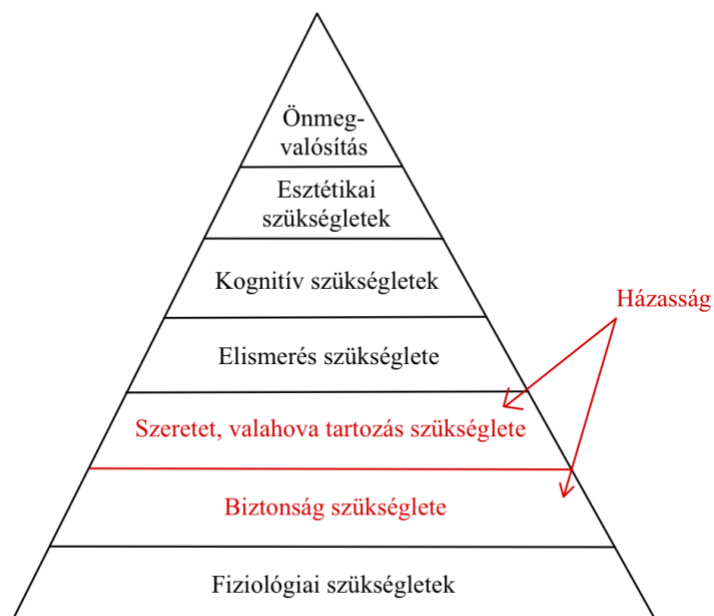

6. ábra: **Házasodna-e azért, hogy igénybe vehesse a pénzügyi támogatásokat?**

Forrás: saját adatok feldolgozása

Mi lehet az az „egyéb” indok, amely házasságra ösztönöz évente több tízezer embert, ha nem a pénz az? A közgazdaságtan alapvetően nem ismeri a „szeretet” és a „szerelem” kifejezést, ehhez leginkább a hasznosság fogalma közelíthető, ezért nagy kihívás a viselkedési közgazdaságtannal foglalkozó kutatóknak megmagyarázni ezeket a jelenségeket. Becker a második házasságot vizsgáló viselkedési alapokon fekvő cikkében (1974b) foglalkozott ezzel a kérdéssel, amelyben ő „törődésként” említette a házastárstól megkapható „hasznosságot”. Becker kutatásaiban azonban nem a párkapcsolatra helyezte a hangsúlyt, hanem a közös háztartásra – hiszen háztartáson belül az együtt élők olyan jószágokkal tudják segíteni egymást, amelyekkel háztartáson kívül nem lehetne (pl. időallokáció). Ez a fajta gondolkodás azonban nem jelent mást pusztán élettársi kapcsolatnál, tehát nem előfeltétele az effajta előnyök megszerzésének a házasságkötés.

Kutatásomban azt feltételeztem, hogy a házasságkötés gyakorlatilag egy új életszakaszt jelképez az előtte állók életében. A Maslow-féle szükséglet piramisból kiindulva joggal állíthatom azt is, hogy a biztonság az egyik legalapvetőbb emberi szükséglet, a házasság által pedig ez a fajta biztonságérzet egészül ki a szeretet, a megbecsülés és valahova tartozás érzésével, mint szociális szükségletekkel (7. ábra; Maslow, 1943).

7. ábra: A házasság helye a Maslow-féle szükséglet-piramisban

Forrás: saját szerkesztés

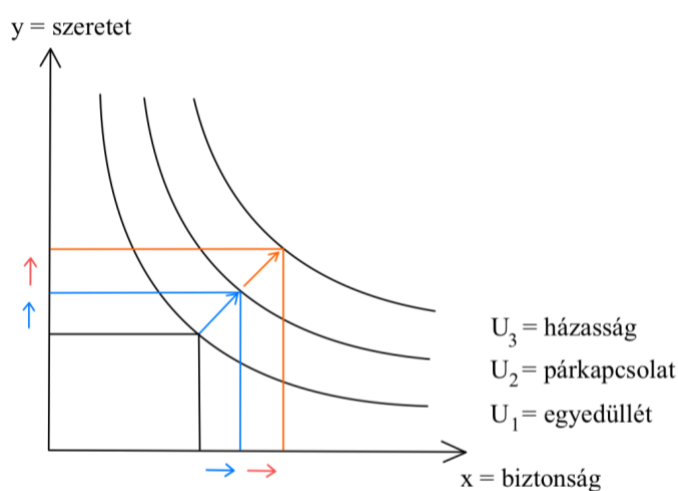
A kérdőív kitöltése során sokan egyetértettek a feltételezésemmel: a házasság sokak életében jelképez egy új életszakaszt, amelyben nem mások, hanem a házastárs irányába fejezik ki az összetartozást. Az 5. táblázatban látható, hogyan vélekednek erről a kérdőív kitöltői:

5. táblázat: **A házasság jelentése a kérdőívet kitöltők számára**
(1 – egyáltalán nem ért egyet, 5 – teljes mértékben egyetért az állítással)

A házassággal a partnerünk felé fejezzük ki az összetartozásunkat.			A házasság számomra azt fejezi ki, hogy egy új életszakaszba lépek.		
Férfi átlag	Női átlag	Átlag	Férfi átlag	Női átlag	Átlag
4,28	4,33	4,32	3,90	4,01	3,98

Forrás: saját adatok feldolgozása

A házasságkötés nem csupán az összetartozást fejezi ki a felek között, hanem valóban biztonságérzetet nyújt a kitöltők szerint is – mind anyagi, mind egyéb, nem gazdasági jellegű szempontokból. Az elért biztonság az egyének egyéni hasznosságát egy magasabb, korábban számukra egyedül nem elérhető közömbösségi görbére helyezi – ezáltal pedig jobb életminőséget, „boldogságot” biztosít (8. ábra).

8. ábra: **A házasságból származó hasznosságnövekedés közömbösségi görbékkel szemléltetve**

Forrás: saját szerkesztés

Az elemzett kérdések, állítások alapján kijelenthetem: a házasság a párkapcsolatban élők számára nyújtott biztonságérzet által válik magasabb szintűvé az egyszerű élettársi formánál. Bár ilyen logika szerint felcserélődnek a Maslow-féle „biztonság” és „szeretet” szintek, a közömbösségi görbéken megjelenített változást mégis így magyarázhatjuk. Egy egyszerű párkapcsolatban, élettársi viszonyban az egyének megszerzik a szeretetből adódó előnyöket, míg a házasság a kellő biztonságot is megadja a feleknek.

A pénzügyi alapon nyugvó gondolkodásmódtól kissé elrugaszkodva közgazdaságtani logikával is megvizsgálhatjuk a házasság intézményét: vajon tényleg lehet racionális döntések eredménye a házasságkötés? A válasz egyértelműen igen. Ha nem csupán a pénzügyi előnyöket vizsgáljuk, hanem az anyagiakra nem lefordítható „törődést”, valamint az általam megjelenített biztonságérzet jelentőségét is, akkor közgazdaságtanilag is bebizonyítható, hogy a házasságkötés lehet optimális választás – annak ellenére, hogy pontos számadatokat nem rendelhetünk az elért hasznosságnövekedés mértékéhez, csupán egy magasabban elhelyezkedő közömbösségi görbével tudjuk bemutatni.

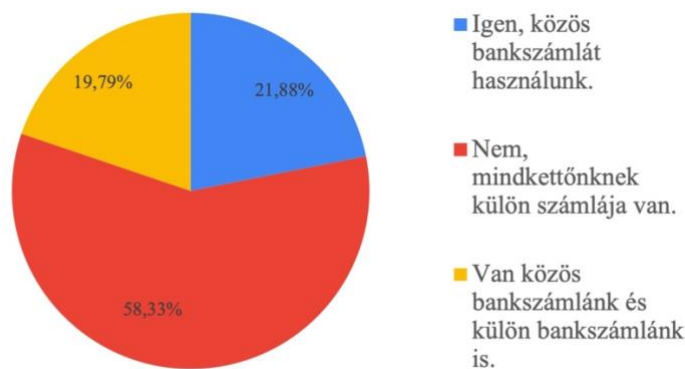
4.2 PÉNZÜGYEK A HÁZASSÁGBAN

Nem anyagi jellegű tényezőket figyelembe véve a házasság pozitívan befolyásolhatja az egyének hasznosságát – de mi a helyzet a pénzügyi háttérrel? Vajon a pénz lehet közvetlen ráhatással a házassági hajlandóságra? Milyen előnyökkel számolnak azok, akik élettársi- vagy párkapcsolatukat hivatalosan is házasságnak nyilvánítják?

A pénzügyi tervezés mindannyiunk életében jelen van – egyesek tudatosan odafigyelnek anyagi javaik beosztására, míg mások megérzéseikre hallgatva, kevésbé felelős döntések sorozataként költik pénzüket. Bár az ökon alapvetően mindig az optimális döntést hozza meg, így a pénzt is képes tudatosan beosztani – sajnos a valóságban ez nem így működik. Házaspárok között érdemes elemezni, mekkora különbség van a pénzügyi háttérrel illetően – nem a jövedelem mértékére célozva elsősorban, hanem annak felhasználását, egymás közötti elosztását, valamint ezek tervezését megfigyelve.

A jövedelem beérkezésének folyamatát követve az első kérdés ott jelenik meg egy házasságban, hogy a felek saját bankszámlájukra utaltatják jussukat, vagy egy közösre. Egyes esetekben az is felmerül, hogy a házastársak közös és különálló bankszámlával is rendelkeznek (9. ábra). Vajon ez pusztán bizalmi kérdés lenne, vagy inkább egy pénzügyi tudatossági döntés? Alapvetően, közgazdaságtani logika szerint házasságra akkor kerülhet sor, ha a feleknek több előnye származik a házasságból, mint az egyedül maradásból, és az előnyök meghaladják a hátrányokat (Becker, 1973). Amennyiben a házastársak pénzügyi háttére nem elég stabil, vagy

nem elég erős a bizalom egy közös bankszámla használatához, dönthetnek a külön bankszámlák használata mellett. Feltételezhetjük azonban, hogy azok a házaspárok, akik ilyen téren is megbíznak egymásban, tudatosabban tudják kezelni a pénzügyeiket, ezáltal pedig az optimális döntéshozatalhoz szükséges informáltságnak egy alapkövét teszik le.

9. ábra: A közös és/vagy külön bankszámlával rendelkezők aránya

Forrás: saját adatok feldolgozása

A jövedelem felhasználásának folyamatában a következő helyen azt a kérdéskört kell megfigyelnünk, hogy az egyének – ez esetben a házaspárok – készítene-e tervet arra vonatkozóan, hogy mire fogják költeni a pénzüket. Ha ökonokban gondolkodunk, akkor itt is hagyatkozhatunk arra, hogy nekik nincs szükségük a pénz beosztására, hiszen minden vásárlás vagy kiadás előtt racionálisan képesek átgondolni, hogy szükségük van-e az adott jószágra, illetve, hogy belefér-e annak megvásárlása a jövedelmük által meghatározott keretbe. A valóságban persze ez az ismerv sem valósul meg – gondoljunk csak az impulzusvásárlásokra! A jövedelem felhasználása esetén tehát joggal állíthatom, hogy a tervezés egy kihagyhatatlan eleme a tudatos költekezésnek. A kérdőív kiértékelése során meglepve tapasztaltam, hogy a kitöltők csupán 56,9%-a tervez valamilyen módon a pénzügyeit illetően. A házasság között valamivel magasabb ez az érték, a kitöltők 64,9%-a készít tervet. Ugyanezt az adatot összehasonlítottam azok esetében is, akik házasság és közös bankszámlát használnak: itt egy jóval magasabb értéket, 72,5%-ot kaptam eredményül. A fejezet korábbi részeiben feltételeztem, hogy a közös bankszámla használata magasabb pénzügyi tudatosságot jelent, ezek az adatok pedig megerősítettek ebben a hipotézisemben.

A spórolás kérdését érdemes lehet továbbá megvizsgálni, hiszen ez is egy faktora lehet a pénzügyi tudatosságnak. A közös bankszámlát használó házaspárok esetén egy rendkívül

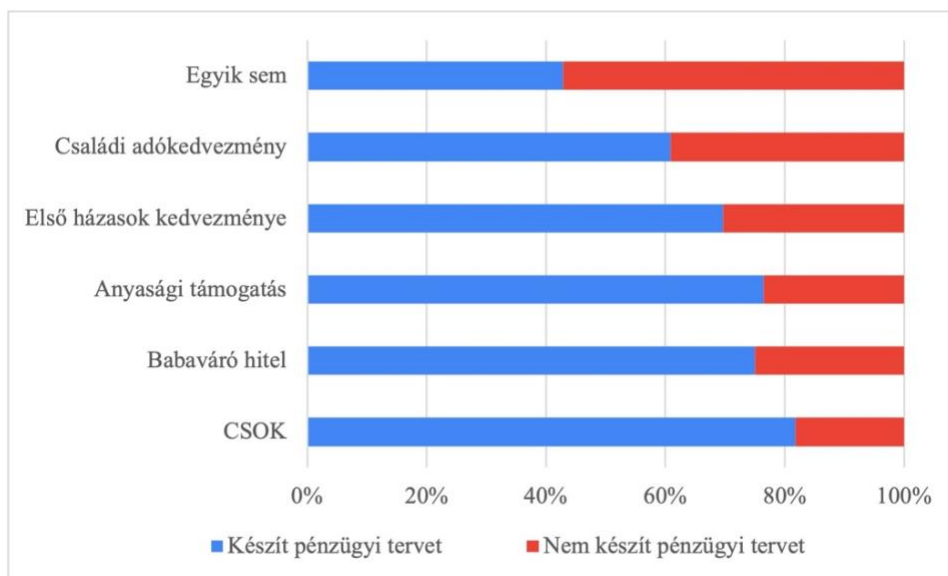
magas arányt, 75,6%-ot kaptam eredményül arra a kérdésre, hogy van-e valamilyen megtakarításuk a bankszámlájukon gyűjtött pénzen kívül.

Kutatásom szerves részét képezik a családtámogatási eszközök különböző formái. Mivel a klasszikus közgazdaságtan nem ismeri a szeretet fogalmát, így alapvetően a házasságot is csak egy jogi aktusnak tekinthetjük. Ilyen szemszögből vizsgálva, ha racionálisan akarunk dönteni, mindenképp élnünk kell a házasság lehetőségével, hogyha megfelelő párt találunk hozzá (tehát a korábbiakban ismertetett módon, a házasságból származó előnyök felülrírják a hátrányokat és a párkeresés okozta előnyöket is), hiszen olyan pénzügyi támogatásokban részesülhetünk, amelyekre másképp nem válhatunk jogosulttá. A pénzügyi keretünk bővülése lehetővé teszi ezáltal olyan vásárlásokat, amelyek eddig nem voltak megvalósíthatóak számunkra, tehát egy olyan fogyasztási pontot érhetünk el a támogatások (és közvetve a házasodás) segítségével, amelyeket önerőből nem szerezhettünk meg nagyobb energia- és időbefektetés nélkül. Természetesen azzal is számolnunk kell, hogy a felvett támogatások nem várt kockázatokkal járnak – például olyan esetben, ha nem sikerül a vállalásainkat (pl. több gyerek bizonyos időkorláton belül) teljesíteni.

Annak ellenére, hogy a házasság racionális döntésnek tekinthető pénzügyi szempontból, mégsem jelenthetjük ki, hogy a közgazdaságtani jóslat a valóságot tükrözi: a kitöltők 81,8%-a azt nyilatkozta, hogy nem házasodna támogatásért cserébe. További 9,1% szintén ebbe a csoportba sorolható, hiszen ők nem csupán emiatt kötöttek házasságot, de támogatásért cserébe újra ezt a döntést hoznák (*ld. 6. ábra*).

Az adatok alapján újra kellett gondolnom a klasszikus közgazdaságtani feltételezést, és inkább a viselkedési, pszichológiai gazdaságtan felé fordulva elemezni az adatokat. Vajon mégis az a pénzügyileg tudatos döntés, ha nem veszünk fel támogatást? Ily módon nem kell nem várt kockázatokkal számolnunk, valamint nem leszünk olyan feltételeknek kiszolgáltatva, amelyeket nem tudunk biztosan teljesíteni.

A következő megállapítást tehetjük: a pénzügyileg tudatos döntéshozatalhoz mindenképp a lehető legtöbb információ áramlására van szükség a házastársak között; ehhez kiváló segítség lehet a közös bankszámla használata, de még fontosabb az anyagi javak felhasználásának megtervezése. A támogatásokat illetően megfigyelhető, hogy a tervet készítők és nem készítők eltérő mértékben élnek ezekkel a lehetőséggel: akik nem terveznek, jellemzően kevesebb támogatási formát használnak ki, míg a tudatosan tervezők az ösztönzők több fajtájával is élnek (*10. ábra*).

10. ábra: A **házasságok által igénybe vett állami támogatások eloszlása az egyének pénzügyi tervezése szerint**

Forrás: saját adatok feldolgozása

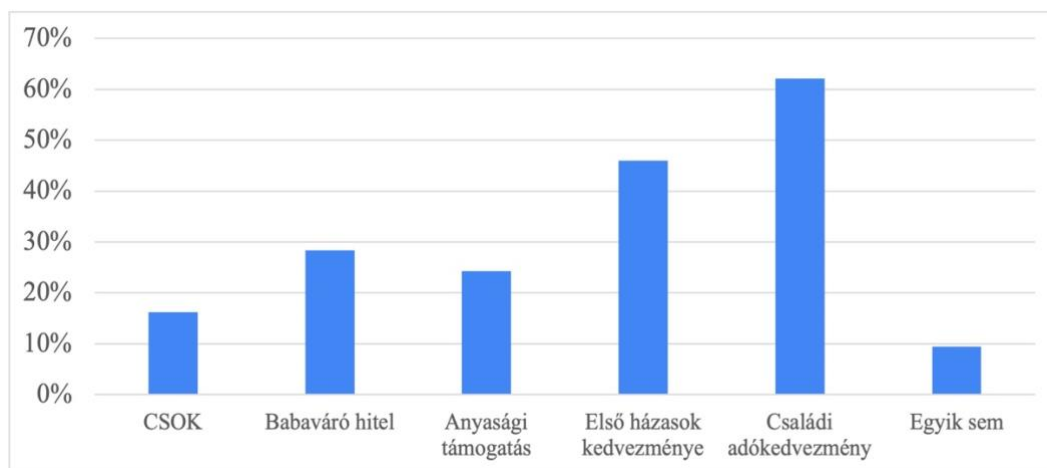
Az is észlelhető a kérdőív eredményei alapján, hogy a pénzügyi tervet nem készítő házaspárok általában a kevesebb adminisztrációval járó kedvezményeket veszik igénybe (családi adókedvezmény, első házasság kedvezménye), míg a nagyobb bürokratikus teherrel járó, több feltétel megvalósulását kívánó támogatások (CSOK, babaváró hitel) inkább azok számára kedveznek, akik a tervezésre is nagyobb figyelmet fordítanak.

4.3 CSALÁDTÁMOGATÁSI FORMÁK

A korábbi szakaszokban a támogatások felvételének alapvető, elméleti okait vizsgáltam. Jelen fejezetben az ösztönzők gyakorlati oldalát elemzem. Mely felhasználási formák a legnépszerűbbek az igénybe vevők között, és miért van szükség a támogatásra különösen bizonyos területeken? Milyen összefüggés figyelhető meg a támogatottak szocio-demográfiai tulajdonságai és a felvétel célja, mértéke között? – Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre keresem a választ a Családi Otthonteremtési Kedvezmény és a babaváró támogatás nyújtotta lehetőségeket kiemelten elemezve. E két támogatási forma vizsgálatát kiemelkedően fontosnak tartom a korábban említetteken felül, hiszen ezek által válnak jogosulttá a házaspárok a legnagyobb mértékű pénzbeli „jutalomra”.

4.3.1 Az egyének hozzáállása a családtámogatási formákhoz

A támogatásokat összességében vizsgálva megállapíthatjuk, hogy népszerűek az állampolgárok körében. A kérdőívet kitöltő házaspárok csupán 9,46%-a nem élt a felsorolt ösztönzők közül egyikkel sem, ezzel ellentétben 44,59% pedig egynél több támogatási formát is igénybe vett – ideértve az adókedvezményeket és az anyasági támogatást is (11. ábra).

11. ábra: **Az igénybe vett állami családi támogatások aránya a kérdőívet kitöltő házaspárok körében**

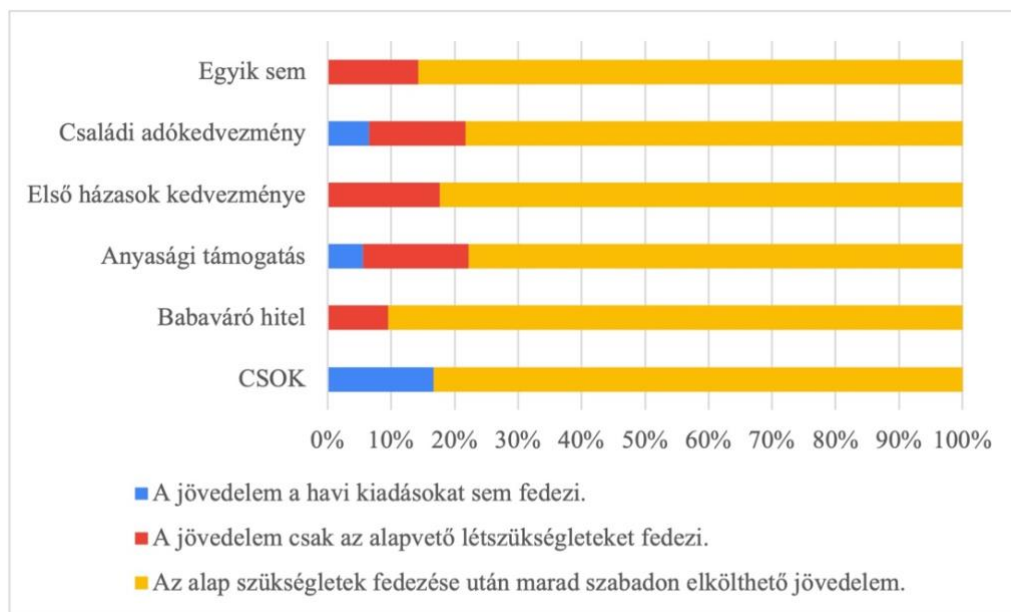
Forrás: saját adatok feldolgozása

Ahhoz, hogy az emberek ösztönzőkhöz való hozzáállását alaposan megértsem, fontos információ volt az, hogy pontosan mit gondolnak az állami támogatásokról. A vélemények alapvetően nagyon megoszlottak, a kutatásom elméleti szakaszát azonban nagyban segítette, hogy meglehetősen sokan éltek a kérdőív adta szabad válaszadás lehetőségével: a három előre megadott válaszlehetőség mellett jó néhányan írtak saját gondolataikról bővebben. Többségben azok voltak, akik pozitívan értékelték a támogatásokat: 50,2% nyilatkozott arról, hogy nagy segítsége jelentenek a pároknak, különösen, ha szülői támogatása nélkül alapítanának családot. A kitöltők ~22%-a szerint csak az egyébként is jó anyagi körülmények között élő házaspárok járnak jól a támogatással – bár ez a hozzáállás nem teljesen negatív, mégis az észlelhető ebben a gondolkodásban, hogy a támogatások a válaszadók szerint nem feltétlenül a leginkább rászorulókat segítik. A fennmaradók vagy egyénileg nyilatkoztak, vagy nem ismerik az állami családtámogatási rendszert. A válaszadók szabadon megadott véleményei között igen érdekes problémafelvetésekkel találkozhatunk: egyesek a támogatásokat okolják a növekvő ingatlanárak, kamatok és törlesztőrészek miatt, mások azt kritizálják, hogy aki csak segítséggel tud gyermeket vállalni, az a jövőben sem lesz képes megfelelő anyagi feltételeket

biztosítani a családjának, valamint a nagyobb mértékű támogatás miatti gyermekvállalást is többen felelőtlen döntésnek tartják.

Kutatásomban azt feltételezem, hogy a házaspárok racionális döntést képesek hozni arról, hogy mikor és hány gyermeket vállalnak, ennek pontosabb meghatározása nem képezi részét a vizsgálatoknak. A problémafelvetést ugyanakkor jogosnak kell ítélnem, hiszen a kérdőív kitöltői között is szép számmal jelentek meg olyanok, akik vállalnának vagy vállaltak gyermeket a nagyobb összegű támogatásért: ezeknek a száma a 10%-ot közelíti (ebből mindössze 1% az, aki nemcsak vállalna, hanem valóban vállalt is gyermeket). A nagy többség csupán eggyel több gyereket nevelne, olyanok is akadtak azonban, akik kettővel, hárommal, sőt négyel is többet vállalnának. Ugyanakkor tudatos döntés eredményének tudhatjuk be ezeket az adatokat, hiszen azok közül, akik beismerten a támogatás miatt vállaltak több gyereket, 100%-ban azt nyilatkozták, hogy tisztában vannak a következményekkel, ha nem sikerül betartaniuk minden ígéretüket.

A felvetett kérdések közül azonban ennél jelentősebbnek tartottam azt a problémát, hogy a támogatások bizonyos esetekben csupán a nagyobb jövedelemmel rendelkezőket érik el; azt feltételeztem, hogy az alacsonyabb bevételi forrással rendelkezők kevesebb állami anyagi támogatást tudnak igénybe venni. A kérdőív adatai megerősítették ezt a hipotézisemet: az ösztönzők felhasználóinak több mint 82%-a nyilatkozta, hogy az alapszükségletek fedezése után is marad szabadon elkölthető jövedelme. Ezzel szemben a magukat jövedelmi szempontból legalacsonyabb kategóriába sorolók csupán 4,47%-a tudott élni valamely támogatás nyújtotta lehetőséggel – ez egy rendkívül alacsony érték, annak ellenére, hogy ezek az ösztönzők leginkább célzottan a nehéz helyzetben lévő házaspárokat segítenék a családalapításban (12. ábra).

12. ábra: **Az igénybe vett családi állami támogatások a jövedelmi helyzet megoszlásában**

Forrás: saját adatok feldolgozása

Egy másik érdekes kérdés lehet, hogy ingatlanvásárlás során hogyan befolyásolják az egyéneket a döntésben az állami támogatások. A válaszadók közel 62%-a gondolja könnyebbnek az ingatlanvásárlást az ösztönzők segítségével. Ez az adat összhangban van a korábban megismert általános hozzáállással, hiszen ott is többségében pozitívan ítélték meg ezeket a lehetőségeket. A kitöltők 21,2%-a nyilatkozta, hogy nem venné igénybe a támogatásokat – emiatt szintén okolhatjuk a korábban említetett kérdéses következményeket és kockázatokat. A fennmaradók számára nem nyújt segítséget az állami támogatás – többségében a nem házasok és az idősebb korosztály válaszoltak hasonlóképpen, hiszen ők nem jogosultak a kedvezményekre, így ezeket az adatokat nem tartom relevánsnak az adott kérdésben.

4.3.2 A családtámogatási formák felhasználási módjai

Az állami támogatásokat illetően érdemes elemezni, hogy azok felhasználási céljai befolyásolják-e az egyéneket az igénylésről való döntésben. A két, korábban kiemelt ösztönző (CSOK, babaváró támogatás) legalapvetőbb különbsége ebben rejlik. Míg a CSOK-ot csupán szigorúan szabályozott ingatlanvásárlási, -építési vagy -bővítési célra lehet igénybe venni, addig a babaváró hitel szabad felhasználású.

A fiatal házaspárok vagy az épp házasság és családalapítás előtt állók kétségkívül a kiemelt támogatások fő célpontjai. A napjainkban is követett családpolitikai iránymutatás arra utal, hogy ezeket a párokat főként az első nagyobb, közös beruházásaikban kell támogatni, ez pedig általában nem más, mint a közös otthon megvásárlása. A CSOK alapvetően ezt a célt szolgálja, amelyet rendkívül jól kiegészíthetnek az igénybe vevők a babaváró támogatás nyújtotta lehetőséggel.

Aki ingatlanvásárlási szándékkal venne igénybe támogatást, annak mindenképp tudatosan kell átgondolnia a családalapítási szándékait. Aki mindösszesen egy gyermeket vállalna, és nagyobb összegért nem változtatna ezen a tervén, annak a babaváró támogatással járó jövőbeli részletfizetési terheket is vállalnia kell – ilyen feltételek mellett azonban nem biztos, hogy mindenki számára elérhető ez a támogatási forma; joggal feltételezhetjük, hogy csupán a nagyobb családot alapítani vágyók számára jelent ez az ösztönző anyagi segítséget.

Ezzel ellentétben mégis rendkívül népszerűnek bizonyul a babaváró támogatás: 2019-ben, a támogatás megjelenése utáni hónapokban a lakossági hitelszerződések összegeinek közel felét a babaváró hitel tette ki (Pénzcentrum, 2021). Bár 2021-re ez az adat kb. a keretösszeg harmadára csökkent, mégsem elhanyagolható mennyiségű támogatást kapnak ezáltal a házaspárok. Elsődlegesen azt feltételeztem, hogy a babaváró hitel népszerűségét a szabad felhasználhatóság okozza, de ezt a hipotézist el kellett vetnem, hiszen a válaszadók közel 77%-a valamely ingatlannal kapcsolatos kiadásra fordítaná ezt az összeget is, legyen szó építkezésről, vásárlásról vagy bővítésről. További különbség még a CSOK felhasználási céljához mérten, hogy a babaváró támogatás meglévő hitel kiváltására vagy egy újabb hitelhez önerőként is használható, ezek is népszerű válaszlehetőségek voltak. Az autóvásárlás is nagy kiadást jelent a fiatal pároknak, emiatt azonban csupán a kérdőívet kitöltők 12,4%-a vett volna fel támogatást. Egyéni célokként megjelentek még a gyermekneveléshez kapcsolódó költségek megtérítése és a befektetés, megtakarítás – ezek a tényezők pedig azt igazolják, hogy a babaváró támogatás minden leendő szülő számára tartogat lehetőségeket.

A szakasz elején azt a kérdést vetettem fel, hogy vajon a felhasználási lehetőségek befolyásolják-e a házasulandókat és a házасokat abban, hogy élnek-e egy adott támogatási formával. Ezt a feltételezést negatívan kell bírálnom, hiszen a kérdőívben kapott válaszok azt a képet mutatták, hogy a legfontosabb cél egyértelműen az ingatlanvásárlás a fiatal párok terveiben. A támogatások igénybevételekor sokkal jelentősebb tényező a párok anyagi háttere és a gyermekvállalásra vonatkozó nézeteik, hiszen csupán ezekhez mérten képesek racionális döntést hozni.

4.4 ALTERNATÍV KÖLTSÉG – MIRŐL MONDUNK LE A HÁZASSÁGBAN?

A házasság intézményének viselkedési közgazdaságtani vizsgálata esetén felmerül a kérdés, hogy a klasszikus irányzatok alapelvei érvényesülhetnek-e a valóságban. Ezek közül az alternatív költségekkel való számolást és az erre alapozott döntéshozatalt emeltem ki kutatásom ezen szakaszában.

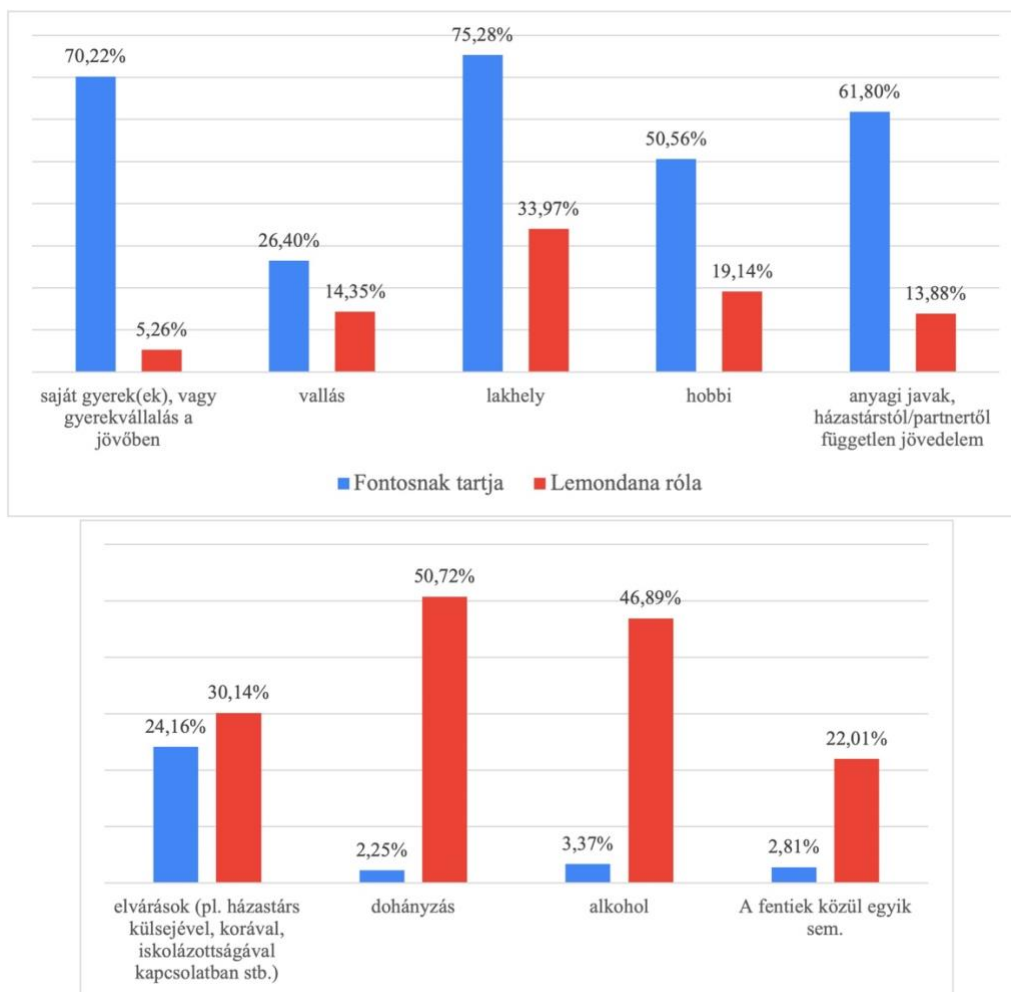
A klasszikus közgazdaságtan elveire alapozva feltehetjük, hogy egy egyén akkor dönt a házasság mellett, ha csupán olyan tényezőkről mond le cserébe, amelyek számára kevésbé értékesek, mint a házasságból származó hasznok (Becker, 1973). Ez a döntés, mint minden egyéb, az egyéni preferenciarendezéshez alkalmazkodik – ebből fakadóan a házasság (és a hozzá kapcsolható hasznok) egyénenként eltérő hasznossággal rendelkezik, amelyhez hasonlíthatunk minden mást az életben, hogy optimális döntés hozzassunk. A döntéshozatali mechanizmusban tehát azt kell eldöntenie az embereknek, hogy az adott tényező fontos-e annyira, hogy akár egy potenciális házasodásról lemondva is azt válasszák. Mivel egy házasság megkötése az életnek igen széles spektrumára hatással van, joggal állíthatom, hogy a házasságot az egyének által összeállított „értékrend” fontosabb tényezői között kell elhelyeznünk: azt feltételezem, hogy a házasság egy átlagos preferenciarendezés elején található. Felmerülhet a kérdés: vajon tényleg létezik az imént említett átlagos preferenciarendezés? Felállítható-e egy olyan sorrend, amellyel az emberek nagy része valóban tud azonosulni? A házasság vajon tényleg közel azonos értéket képvisel mindenki számára? Hogyan változik a házasodási hajlandóság, ha az anyagiakra nagyobb hangsúly kerül – például az állami támogatások által?

4.4.1 A lemondás sorrendje

Váramozásaim szerint összeállítható az említett „lemondási rangsor”. Azt feltételeztem, hogy a házassági döntés során számításba veendő alternatívák két részre bonthatóak: a tényezők első (nagyobbinak vélt) csoportjáról az emberek legnagyobb része bármikor lemondana házassága érdekében, míg a második csoportba olyanokat sorolhatunk, amelyek egy átlagos egyén preferenciarendezésében mindenképp a házasság fölött helyezkednek el.

Ahhoz, hogy az említett csoportosítást a valóságban is megvizsgálhassam, a kérdőívemben két kérdés kapott sarkalatos szerepet. Megkérdeztem, hogy a téma szempontjából relevánsnak vélt tényezők közül melyek fontosak a kitöltő számára, ezután pedig azt is, hogy ezek közül melyekről lenne hajlandó lemondani a házassága érdekében. A sorrendiséget vizsgálva fontos volt figyelmem a válaszként kapott arányokra, hiszen azt feltételeztem, hogy ami sok embernek fontos, arról nagy valószínűséggel kevesen mondanának

le házasságukért cserébe. Ugyanakkor azt is szem előtt kellett tartanom, hogy melyek lehetnek azok a tényezők, amelyek bár fontosak a válaszadóknak, mégis lemondanának róluk a partnerükért. A kutatás során azért voltak lényegesek ezek az összehasonlítások, mert döntési helyzeteket vizsgálva nem tartom megfelelőnek azokat a szituációkat is modellezni, amelyben a felek olyan tényezőről mondanának le, amely valójában sosem volt szignifikáns számukra (13. ábra).

13. ábra: A kérdőívet kitöltők számára fontos tényezők és házasságukért való potenciális lemondásuk tárgyainak összehasonlítása

Forrás: saját adatok feldolgozása

Arról, hogy mely tényezők fontosak a kitöltőknek, azt állapíthatjuk meg, hogy a lakhely, a gyerekvállalás vagy saját gyerek, valamint az anyagi javak és a hobbi számítanak kiemelkedőnek. Ha megfigyeljük a pirossal jelzett oszlopokat, láthatjuk, hogy a kérdőíves kutatás előbbieken kiemelt kockázati tényezője jelen esetben is bekövetkezett: bár a dohányzás és az alkohol alig néhány embernek jelentős a hétköznapi életben, mégis ez a két válaszlehetőség kapta a legmagasabb értékeket. Ezekről a „szokásokról” tehát nyugodtan

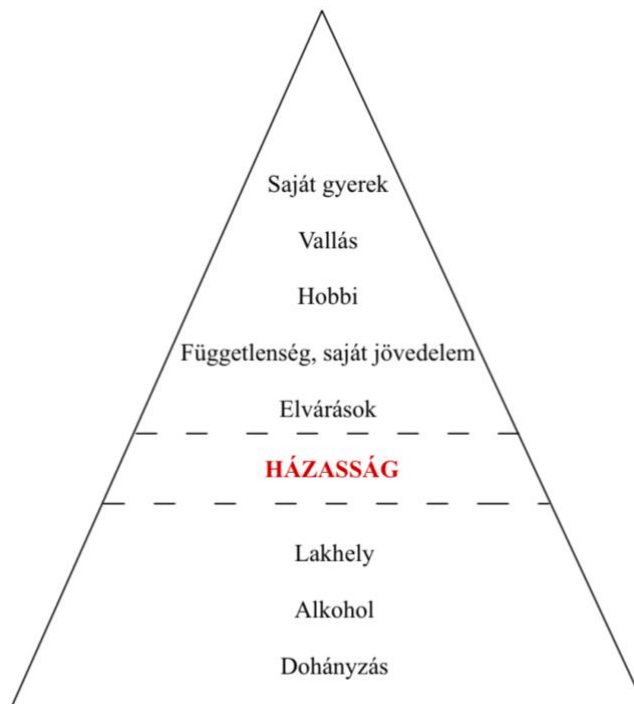
kijelenthetjük, hogy nem, vagy csupán nagyon kis mértékben befolyásolják a házasságról való döntéshozatalt.

Az elemzés kezdetén a lakhely került kiemelésre, mint az egyik leginkább fontos tényező az egyének életében. Ez talán az egyik legérdekesebb tanulság az összes közül: a lakhelyet hiába gondoljuk nagyon maradandónak, mégis dobogós helyet ért el a „lemondási” listán is. Bár az emberek csupán 34%-a változtatna lakhelyet a házassága érdekében, a többi tényező eredményeihez mérten ez az adat mégis magasnak mondható – a kérdőívet kitöltőkről megállapíthatjuk tehát, hogy házasságukért cserébe viszonylag könnyen változtatnának lakhelyet.

Ha a lemondásokat vesszük sorra, a következő csokorba olyan szükségleteket sorolhatunk, amelyek valamilyen szempontból szociális jellegűek: elvárások a partnerrel kapcsolatban, függetlenség.

Az utolsó, leginkább tanulságos csoport a következő elemekből áll össze: hobbi, vallás, anyagi javak és saját gyerek vagy gyerekvállalás. Joggal állíthatom, hogy azon szükségletek maradtak a sor végére, amelyek a leginkább egyénre jellemző tulajdonságok, vagy azok kialakításáért felelnek. A korábban említettek szerint az utolsó körben való lemondás tárgyai nem mások, mint a leginkább fontosnak vélt tényezők az életünkben (egyet kivéve, a lakhelyet). A saját gyermek vállalása kiemelkedően alacsony értéket ért el. Ez azzal indokolható, hogy a gyerekvállalás a házassághoz hasonló, ha nem nagyobb döntés egy egyén életében, amit visszavonni, megváltoztatni nemigen lehet.

A felsorolás azért hozott rendkívül érdekes eredményt, mert akarva-akaratlanul a korábbiakban említett Maslow-féle szükségletpiramis rajzolódott ki a rangsorban. A lemondás átlagos sorrendje egyformán változott az egyes tényezők Maslow által meghatározott jelentőségével, ráadásul könnyen a piramishoz hasonló csoportokba oszthattam őket, ahol közel azonos valószínűséggel mondanak le az emberek az adott elemekről (14. ábra).

14. ábra: A lemondási sorrend szükséglet-piramisban elhelyezve

Forrás: saját szerkesztés

Hol helyezkedik el tehát a házasság az átlagos értékrendben? Nyilvánvalóan pontos helyzetet nem határozhatunk meg, de valahol a felsoroltak közepén. Az egyéni álláspont leginkább azt határozza meg ez esetben, hogy a házasságot közrefogó tényezők között teszünk rangsort: a lemondásunk és a ragaszkodásunk tárgyait osztjuk kétfelé, majd a kettő között helyezzük el a házasságot. A két csoportot ettől függetlenül rangsoroljuk a számunkra releváns szempontok szerint. Minél több alternatíváról hajlandó lemondani valaki, annál előrébb sorolja a házasságot az életében – akár tudatosan, akár nem.

4.4.2 Megvásárolható-e a házasság?

A korábbiakban sok szó esett a különböző állami családi támogatási formákról. Ezek olyan ösztönzők, amelyek alapvetően a családalapítást támogatják, de legtöbbjük feltételként elsősorban nem csupán a gyerekvállalást, hanem a házasodást is megszabja. Az ehhez hasonló előírások azonban a házasság „elvilágiasodását” okozhatják, valamint azt a kérdést is felveti, hogy etikus-e pénzért házasodni.

Ha visszatérünk a klasszikus közgazdaságtan feltételezte ökonhoz, akkor arra a konklúzióra jutunk, hogy ha egy „egyszerű” házasságért pénzügyi előnyökhöz, támogatáshoz juthatunk, és hátrányunk nem származik belőle, akkor érdemes a házasság mellett dönteni.

Kutatásom első szakaszában bebizonyosodott, hogy hasznossági döntésként, viselkedési tényezőket megfigyelve is optimális döntés a házasság. Nyilvánvalóan a valóságban azonban ez nem ennyire könnyen meghozható, hiszen a hozzáállásról, érzésekről nem ejt szót a közgazdaságtan. Ha azonban elkezdünk alternatív költségekkel számolni, és pénzben megjeleníteni bizonyos döntéseket, akkor esetenként másképp dönthetünk, mint ahogy a józan ész vagy az érzelmek diktálnák.

Bár provokatívnak tűnik a kérdés, hogy pénzért hajlandóak lennének-e házasodni az emberek, napjainkban mégis aktuálissá vált ez a felvetés. Az állami támogatások kapcsán sikerült a kitöltők véleményét megismernem ezzel kapcsolatban: a válaszadók közel 82%-a azt nyilatkozta, hogy nem házasodna csupán azért, hogy pénzt kapjon. A fennmaradó majdnem 18% azonban rávilágít arra, hogy miért is hívják „ösztönzőnek” ezeket a támogatásokat: sokan gondolkodnak úgy, hogy megéri a támogatásért cserébe házasságot kötni, és vannak olyanok is, akik valóban ezért hozták meg ezt a döntést.

Az első, 30 elemű mintavétel után számomra irreálisnak tűnt ez az adat, ezért úgy gondoltam, szükség van még néhány elgondolkodtatóbb szakaszra is a témában. Így került bele a kérdőívbe egy ellenőrző kérdés, amelyben arra kértem a kitöltőket, hogy pontos összegben határozzák meg azt, hogy mennyi pénzért vállalnák a házasságot. A két adat máris eltér egymástól: ha konkrét összeget kell mondani, sokan inkább mégis meggondolják magukat, mivel ez esetben már majdnem a kitöltők 94%-a írta azt, hogy nem házasodna pénzért. A konkrét összeget megnevezők között is rendkívül nagy eltérés volt tapasztalható, hiszen egymillió forinttól egészen egymilliárd forintig érkeztek összegek.

Ismét a klasszikus közgazdaságtani vonalra visszatérve egy olyan feltételt szabtam a kutatás kezdetén, hogy ezek a várakozások fordítva is igazak: ha valaki házasodna támogatásért, haszonért vagy valamely egyéb juttatásért, akkor a válást is vállalnia kellene, hiszen ez esetben csak egy eszközként funkcionál ez a két döntés. A kérdéskört illetően sokkal konzisztensebben nyilatkoztak az emberek: összeg átgondolása nélkül a kitöltők 95,7%-a, összeggel pedig 94,4%-uk válaszolta, hogy semmiképpen sem válna el a pénzért cserébe – sokkal kisebb volt tehát a differencia a két kérdés között. Az összeget illetően a valódi ökonoknak itt is megegyező mennyiséget kellett volna írnia a házasodáshoz képest, meglepő módon azonban ez sem valósult meg: a legalacsonyabb kérés 500 000 Ft volt, a legmagasabb pedig 100 000 000 Ft – válásért cserébe tehát relatíve kevesebb pénzt kérnének az emberek.

Jelen szakaszban bebizonyosodott tehát, hogy az emberek ritkán gondolkodnak pénzben, annak ellenére, hogy mennyire nagy jelentőséget tulajdonítanak a saját jövedelmüknek. Bár a kitöltők 28,7%-a nyilatkozta, hogy ismeri az alternatív költség fogalmát, mégis joggal

állíthatom a fentiek ismeretében, hogy az ezt válaszolók közül sem fordít le mindenki minden döntést alternatívákra – hiszen a valóságban nem csupán a pénz vagy az átváltások érvényesülnek. *Megvásárolható-e a házasság?* Ezt a kérdést a válaszadók szinte teljesen egybehangzó véleményére alapozva nemlegesen válaszolhatom meg.

5 KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Kutatásom témája az emberek házassághoz és a hozzá kapcsolható állami támogatásokhoz való hozzáállása, valamint a házasságban megfigyelhető pénzügyi-közgazdaságtani tudatossága volt. Bár a megfigyelt területeken az egyének igen sokszínű véleményüket fejezték ki, mégis megállapíthatom, hogy bizonyos kérdésköröket illetően szinte teljesen egybehangzó válaszokat adtak. A legérdekesebb eltéréseket a kérdőívben meghagyott szabadon kitölthető válaszlehetőségek mutatták meg, hiszen ezek hangsúlyozták igazán, mennyire befolyásolja az egyének döntéseit egy-egy családpolitikai ösztönző, egy elképzelt jövőkép vagy egy választott partner. Ezek kapcsán joggal állíthatom, hogy a téma rendkívül aktuális mindannyiunk életében – akár közvetve, akár közvetlenül vagyunk érintettek benne.

A leginkább kézzelfogható kutatási területet egyértelműen a magyarországi családi állami támogatásokhoz való hozzáállás adta a témaválasztás során. Gyakorlati szempontból azt vizsgáltam, hogyan viszonyulnak az emberek ezekhez az ösztönzőkhöz: melyek azok a célok, amelyekért támogatáshoz folyamodnak, illetve melyek azok, amelyekért cserébe akár jövőképükkel kapcsolatos döntéseiket, például a házasságukkal kapcsolatos elvárásaikat is megváltoztatnák? Összességében megállapítható, hogy a támogatások felhasználásukat illetően a legtöbb esetben egyező trendet mutatnak: legtöbbjüköt ingatlanvásárlásra használják fel. Ily módon – bár egyes ösztönzők kapcsán sokkal több potenciális cél szerepel az igénybevétel lehetséges indokai között – az ingatlanvásárlás jóval nagyobb szerepet kapott az ésszerűen vártnál. Ahogyan néhányan a kérdőív kitöltői közül is sérelmezték, az ingatlanpiacon ennek vásárlóként is érzékelhető hatása van: nem csupán növekedni kezdtek az árak, hanem szinte elérhetetlen mértéket értek el a legtöbb fiatal család számára. Támogatás nélkül gyakorlatilag lehetetlenné vált lakást vásárolni – ez azt eredményezi, hogy hiába lenne optimális választás bizonyos esetekben az, ha nem élnének ezzel a lehetőséggel az emberek például a lehetséges kockázatok miatt, mégis támogatást kell igénybe venniük, hogy letelepedhessenek. Ezzel a problémával szemben véleményem szerint a kormányzatnak kellene fellépnie, akár árszabályozási mechanizmusok árán – egyfelől a családok, másfelől az ingatlanpiac és annak érdekeltségi köre érdekében is – egy esetleges válság elkerülése érdekében.

A növekvő ingatlanárak mellett egy másik problémával szembesültem a családtámogatásokat illetően: sok esetben nem azok a családok kapnak pénzügyi támogatást, akiknek igazán szüksége lenne rá, hanem az egyébként is tehetősebbek. Az imént említett drágulást ez a dilemma még nehezebbé teszi, hiszen a szegények és a gazdagok között még nagyobbra nyílik az olló. A kialakulóban lévő jövedelmi szakadék tovább mélyülése nem csupán gazdasági, hanem pszichológiai szempontból is negatívan hathat a társadalomra. Ezt a

problémát csupán úgy lehet kiküszöbölni, ha a támogatásoknál nagyobb figyelmet kap az igénybe vevők jövedelmi helyzete. Bár a bevételekkel fordítottan arányos mértékű támogatás bevezetése radikális lépésnek hangzik, mégis elgondolkodtató ötlet lehet a jövőben családpolitikai szempontból.

Kutatásomban nagy szerepet játszott az a kérdés, hogy a házassodási hajlandóságot hogyan befolyásolhatják az egyes pénzügyi támogatások. Racionálisan gondolkodva egyértelmű lenne, hogy nagy mennyiségű pénzért cserébe vállalnunk kellene a házassággal járó jogi következményeket; mi a helyzet azonban az érzelmi háttérrel? A kérdőíves felmérésben egyértelműen bebizonyosodott, hogy a pénzügyi támogatások megléte önmagában közel sem elég motiváció egy házasság megkötéséhez. Ahhoz, hogy megértsük, miért dönt házasság mellett egy pár, számos másik tényezőt is be kell vonnunk a modelljeinkbe. Ez azért okozhat fejtörést, mert a témához kapcsolódó legtöbb esetben olyan tényezőkről van szó, amelyeket nem mérhetünk számokkal: szeretet, boldogság, törődés, bizalom, biztonság. A kérdőíves felmérés tanulságaként állíthatom, hogy a házasságot ezeknek a mértéke különbözteti meg igazán egy párkapcsolattól, ezek közül is utóbbit, a biztonságot kell kiemelni. Bár pontos számadatokat nem társíthatunk ennek méréséhez, egyéni hasznosságként modellezve mindenképp magasabb közömbösségi görbén helyezhető el a házasság bármely más családi állapothoz ilyen szempontok szerint. Ezek ismeretében nem szabad tehát a támogatásokra „kényszerítő” tényezőként gondolnunk, mivel azok csupán házasságra ösztönöznek, nem pedig arra köteleznek.

Fontos rész volt a kutatásomban az a szakasz, amelyben az emberek pénzügyi-közgazdaságtani tudatosságát térképeztem fel a hétköznapi döntéseiket illetően. Egyértelműen megállapítható, hogy azok a házaspárok, akik pénzügyileg tudatosabban élik életüket (beosztják a pénzüket, közös bankszámlát használnak a házastársukkal és/vagy nagyobb hangsúlyt fektetnek a megtakarításra), a családi támogatásokat is jobban ki tudják használni. Ennek érdekében hétköznapi életünkben érdemes lehet több időt vagy energiát fordítani a pontosabb tervezésre, a támogatások kihasználtságának növelése érdekében pedig a lakosság pénzügyi tudatosságát kellene fejleszteni.

Mi a házasság alternatív költsége? – tettem fel a kérdést a kutatásom elején. Bár egy átlagos rangsort sikerült kialakítanom az emberek lemondásának tárgyait illetően a házassággal szemben, mégis bebizonyosodott, hogy az emberek nem gondolkoznak alternatívákban. Ahhoz, hogy két, egymástól független tényezőt összehasonlíthassanak, akár csak közvetítő elemként is, de szükséges egy közös „mértékegység” – a házasság és bármi más közötti választás esetében pedig ez nem volt más, mint a pénz. A legtöbben abszolút elutasították, hogy pénzre

váltsák a házassági döntésüket, de a többi válasz sem bizonyult állandónak – kérdésről kérdésre változtatták az emberek a véleményüket.

Végző következtetésként megállapíthatom az eredmények ismeretében, hogy az emberek nem mindig gondolkodnak alternatívákban, és nem viselkednek vagy döntenek minden helyzetben racionálisan a hagyományos közgazdaságtan törvényeinek megfelelően. Ennek alapján úgy gondolom, hogy a klasszikus feltételezéseket kritikával kell kezelnünk, és mindenképp meg kell vizsgálnunk az emberi oldalt is egy-egy döntés modellezésekor. Emberi szempontból természetesen törekednünk kell a racionalitásra, de nem helyezhetjük mindig előre az optimálisnak bizonyuló döntést, ha az érzelmi helyzetünk mást indokol. Az értelem és az érzelem párosa rendkívül jól mutatja a közgazdaságtan fejlődését: előbbi a hagyományos, utóbbi a modernkori gondolkodásmódra gyakorol nagyobb hatást. Egy biztos: választanunk semmiképp sem kell a kettő között – legjobb, ha együtt alkalmazzuk őket.

ÖSSZEFOGLALÁS

Miért házasodunk? – tettem fel a kérdést kutatómunkám elején. Napjainkban számos támogatás áll a családalapítás előtt állók rendelkezésére, amelyek házasságra ösztönöznek. A világ elanyagiasodása vagy a globalizáció okozta értékrendbeli változások vajon felülírhatják-e a házasság intézményének jelentőségét az élettársi kapcsolattal szemben? Szerethetünk racionálisan? Dolgozatomban ilyen és ehhez hasonló kérdésekre kerestem a választ klasszikus és modern közgazdaságtani elméletek segítségével.

A kutatás megkezdéséhez elengedhetetlen volt, hogy megismerjem és megfelelően feltérképezsem a szakirodalomban már ismert modelleket, amelyek hasonló témakörben íródtak. A legalapvetőbb közgazdaságtani fogalmak definiálásával kezdtem – már itt világossá vált, hogy a fogalmak közötti árnyalatnyi különbségek mekkora jelentőséggel bírnak. A hagyományos elvek mellett egy újszerű közgazdaságtani irányzat eredményeit, a viselkedési közgazdaságtan házassági modelljeit használtam kiindulópontként. Szintén fontos részét képezte a kutatásnak a hazai családpolitikai eszközökről kialakult vélemény megismerése, ezért részletesen bemutattam azokat a támogatási formákat, amelyeket a magyar állam biztosít a házaspárok és a családok részére.

Dolgozatomban arra törekedtem, hogy a számadatok bemutatása mellett az emberek véleményét, döntési módszereit és viselkedésük okainak egy részét is megismerjem. Ennek feltérképezésére egy kérdőíves felmérés bizonyult megfelelő módszernek. Ily módon a kitöltők anonim módon válaszolhatták meg a feltett kérdéseket, így lehetőségük nyílt őszintén nyilatkozni azokról a témákról, amelyekkel kapcsolatban egy személyes interjú során nem feltétlenül vallottak volna színt, valamint az egyes szakaszoknál több időt fordíthattak a gondolkodásra, mintha azonnal választ kellett volna adniuk. A felmérés legmegosztóbb szakasza talán azokból a kérdésekből állt, amelyek arra irányultak, hogy a kitöltő házasodna-e bizonyos anyagi jellegű támogatásokért cserébe. Egyesek szerint ezek a kérdések provokatívak voltak – véleményem szerint azonban ez egy pozitív eredmény a kutatásom tekintetében, hiszen a provokatívnak titulált témák jobban felkeltik az emberek érdeklődését. A kérdőívre 209 értékelhető kitöltés érkezett, amelyeket leíró statisztikai módszerek és Pivot-táblák alkalmazásával elemeztem.

Kutatásom első szakaszában azzal foglalkoztam, mi ösztönzi az embereket egy párkapcsolat házassággá való átalakítására. A kitöltők megerősítették a hipotézisemet: a házasság azért több az élettársi viszonymnál, mert nagyobb biztonságérzetet nyújt a benne élőknek – ezt a hasznosságnövekedést pedig egyéb módon nem lehet pótolni.

A következő megfigyelési szempont a házások pénzügyi tudatosságára épült. Megfigyeltem, hogy a kérdőívet kitöltő házások egyértelműen tudatosabb döntéseket hoznak, legyen szó valamely támogatás felvételéről vagy valamiről való lemondásról. Ezeket a döntéseket még inkább erősíti az a tényező, ha a házastársak közös bankszámlát használnak és/vagy közösen tervezik meg a pénzügyeik beosztását. Ez esetben nagyobb mennyiségű információt osztanak meg egymással, megteremtve ezzel a tökéletes informáltság kritériumához legközelebb álló alternatívát.

Felrajzoltam a házasság alternatív költsége által meghatározott Maslow-féle szükséglet-piramist, amely ezáltal két szakaszra bomlott: olyan tényezőkre, amelyekről az emberek lemondanának a házasságukért cserébe, és olyanokra, amelyekről semmiképp sem.

Megvizsgáltam a kérdőív kitöltőinek véleményét az állami családi támogatásokról. A vélemények megoszlottak ezekkel kapcsolatban, a felvételek aránya azonban igazodott a tudatossághoz: azok, akik házastársukkal közösen terveznek pénzügyileg, jobban kihasználják a támogatások nyújtotta lehetőségeket, míg azok, akik nem foglalkoznak a tervezési fázissal, kockázatosabbnak tartják a támogatások felhasználását, ezért kevésbé élnek velük.

A támogatásokat néhány kritikus szempontnak is alávettem. Elsőként azt vizsgáltam, valóban több gyereket vállalnak-e a tervezettnél az emberek nagyobb támogatás reményében. Ez a hipotézis igaznak bizonyult. Szintén valós problémát jelentett az a kritika, mely szerint a támogatások nem a célközönségüket érik el: nem az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező, családalapítás előtt álló fiatalok tudnak élni velük, hanem a tehetősebb anyagi háttérrel rendelkező családok. Az ingatlanpiacot is nehéz helyzetbe sodorják a támogatások, hiszen rég nem látott mértékű ingatlanár-növekedést tapasztalhattunk a közelmúltban, amelyet sokan a nagyobbodó mértékű támogatásokkal indokolnak. A családpolitikának mindenképp fontos feladata a közeljövőben, hogy ezekre a problémákra megoldást találjon.

Megvásárolható-e tehát a házasság? Egyértelműen nem. Számos olyan szemponttal találkoztam a kutatás során, amely az ellenkezőjét bizonyítja – olyan tényezők motiválnak csupán házasodásra, amelyek számokban, pénzben nem mérhetők vagy megvásárolhatók. Döntéseink során törekedhetünk a racionalitásra, átgondolhatjuk az alternatívákat, de nem választhatjuk mindig az optimálist, ha az érzelmeink mást indokolnak. A szerelem valóban *furcsa jószág*.

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek, cikkek, tanulmányok

- Ashroft, R. E. (2013): Doing good by stealth: comments on 'Salvaging the concept of nudge'. *Journal of Medical Ethics*. Volume 39. No. 8. 494 p.
- Becker, G. S. (1973): A Theory of Marriage: Part I. *Journal of Political Economy*. Vol. 81. No. 4. pp. 813-846.
- Becker, G. S. (1974a): A Theory of Social Interactions. *Journal of Political Economy*. Vol. 82. No. 6. pp. 1063-1093.
- Becker, G. S. (1974b): A Theory of Marriage: Part II. *Journal of Political Economy*. Vol. 82. No. 2. pp. 11-26.
- Buchanan, J. M. (1991): Opportunity Cost. pp. 520-525. In: *The World of Economics*. (Szerk. Eatwell, J.–Milgate, M.–Newman, P.). Palgrave Macmillan, London. 755 p. ISBN: 978-0-333-55177-6
- Chiapporri, P.-A. (2020): The Theory and Empirics of the Marriage Market. *Annual Review of Economics*. Volume 12. Issue 1. pp. 548-578.
- Colander, D. C. (1993): *Economics*. Richard D. Irwin, Inc., Homewood. ISBN 0-256-10784-X
- Felcser D. (2019): Morális gazdaság – túl a közgazdaságtan emberképén. *Hitelintézeti Szemle*. 18. évf. 3. sz. pp. 135-137.
- Ferrero, P.–Taylor, L. (2005): Do Economists Recognize an Opportunity Cost When They See One? A Dismal Performance from the Dismal Science. *Contributions in Economic Analysis & Policy*. Volume 4. Issue 1. pp. 1-14.
- Golovics J. (2015): Korlátozott racionalitás és altruizmus: behaviorizmus a közgazdaságtudományban. *Hitelintézeti Szemle*. 14. évf. 2. sz. pp. 158-172.
- Hámori B. (1998): *Érzelemgazdaságtan*. Kossuth Kiadó, Budapest. 221 p.
- Horváthné Dr. K. A.–Tóth F. (2017): A Családok Otthonteremtési Kedvezménye a családok szemszögéből. *Gradus*. 4. évf. 2. sz. pp. 528-533.
- Inglis, A.–Greenglass, E. R. (1989): Motivation for marriage among women and men. *Psychological Reports*. Vol 65. Issue 3. pp. 1035-1042.
- John, P.–Smith, G.–Stoker, G. (2009): Nudge Nudge, Think Think: Two Strategies for Changing Civic Behaviour. *The Political Quarterly*. Volume 80. Issue 3. pp. 361-370.
- Krugman, P. R.–Wells, R. (2013): *Economics*, 3rd Ed. Worth Publishers, New York. 1200 p. ISBN 978-1-4641-2873-8
- Mankiw, N. G. (2011): *A közgazdaságtan alapjai*. Osiris Kiadó, Budapest. 640 p. ISBN 978-963-276-208-1
- Maslow, A. H. (1943): A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. Vol. 50. Issue 4. pp. 370-396.
- McDonald, I. M. (2008): Behavioural Economics. *The Australian Economic Review*. Volume 41. Issue 2. pp. 222-228.
- Mullainathan, S.–Shafir, E. (2014): *A szűkösség pszichológiája*. HVG Kiadó Zrt., Budapest. 295. p. 978-963-304-202-1
- Murinkó L. (2020): A növekvő házassági kedv 2010 után Magyarországon. *Korfa*. 20. évf. 3. sz. pp. 1-4.
- Murinkó L.–Rohr A. (2018): Párkapcsolat, házasságkötés. pp. 9-28. In: *Demográfiai portré 2018*. (Szerk. Monostori J.–Öri P.–Spéder Zs.). KSH Népeségtudományi Intézet, Budapest. 294 p. ISSN 2061-3741
- Neszveda G. (2018): Thaler viselkedési közgazdaságtani munkássága. *Hitelintézeti Szemle*. 17. évf. 1. sz. pp. 153-167.
- Parkin, M. (2016): Opportunity cost: A reexamination. *The Journal of Economic Education*. Volume 47. No. 1. pp. 12-22.

- Richter M. (2021): Tényleg racionálisak vagyunk? Klasszikus kontra viselkedési közgazdaságtan. Egyetemi Élet. 59. évf. 9. sz. pp. 24-25.
- Simon, H. A. (1972): Theories of bounded rationality. In: Decision and Organization. (Szerk. McGuire, C. B.–Radner, R.). North-Holland Publishing Company, Amsterdam. pp. 161-176. 361 p. ISBN 0-7204-3313-4
- Smith, A. (1992): A nemzetek gazdagsága. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 372 p. ISBN 963-222-463-9
- Sunstein, C. R.–Thaler, R. H. (2008): Privatizing Marriage. The Monist. Volume 91. No. 3/4. pp. 377-387.
- Szántó R. (2011): Ésszerűtlen döntések ésszerű magyarázatai: Bevezetés a viselkedéstudományi döntéelméletbe. pp. 11-38. In: Döntéseink csapdájában. Viselkedéstudományi megközelítés a döntéelméletben (Szerk. Szántó R.–Wimmer Á.–Zoltayné P. Z.). 416 p. ISBN 978-9-639-65970-4
- Szántó R.–Dudás L. (2017): A döntési helyzetek tudatos tervezésének háttere. A nudge fogalma, módszere és kritikái. Vezetéstudomány. 48. évf. 10. sz. pp. 48-57.
- Thaler, R. H. (2016): Behavioural Economics: Past, Present, and Future. The American Economic Review. Volume 106. No. 7. pp. 1577-1600.
- Thaler, R. H.–Sunstein, C. R. (2011): Nudge. Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness. Penguin Group, New York. 312 p. ISBN 97-0-300-12223-7
- Tóth F.–Horváthné Dr. K. A. (2018): A Családok Otthonteremtési Kedvezménye és annak várható hatásai. Economica. 9. évf. 2. sz. pp. 55-63.

Internetes források

- Családbarát Magyarország Központ Np. Kh. Kft. (2021a): CSOK-támogatás. <https://csalad.hu/tamogatasok/csok> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Családbarát Magyarország Központ Np. Kh. Kft. (2021b): CSOK-kölcsön. <https://csalad.hu/tamogatasok/csok-kolcson> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Családbarát Magyarország Központ Np. Kh. Kft. (2021c): Babaváró támogatás. <https://csalad.hu/tamogatasok/babavaro-tamogatas> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Családbarát Magyarország Központ Np. Kh. Kft. (2021d): Négyyszer többen veszik igénybe az első házassági kedvezményt. <https://csalad.hu/csaladban-elni/negyszer-tobben-veszik-igenybe-az-elso-hazasi-kedvezmenyt> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Családbarát Magyarország Központ Np. Kh. Kft. (2021e): Elindult az Otthonteremtési Program. <https://csalad.hu/csaladban-elni/elindult-az-otthonteremtes-program> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- KSH (2021a): Házasságkötések, válások. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html (letöltve: 2021. 10. 16.)
- KSH (2021b): A 15 éves és idősebb népesség összetétele családi állapot szerint, január 1. [%]. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0005.html (letöltve: 2021. 09. 29.)
- KSH (2021c): Családtámogatásban részesülők. https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0006.html (letöltve: 2021. 09. 29.)
- KSH (2021d): Élveszületések és teljes termékenységi arányszám. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Magyar Nemzeti Bank (2019): Jelentős hitelkiáramlást eredményeztek a babaváró hitelek 2019 harmadik negyedében. <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2019-evi-sajtokozlomenyek/jelentos-hitelkiaramlast-eredmenyeztek-a-babavaro-hitelek-2019-harmadik-negyedeveben> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Magyar Nemzeti Bank (2020): Miért ennyire sikeres a babaváró hitel? <https://www.mnb.hu/podcast/miert-ennyire-sikeres-a-babavaro-hitel-nagy-tamas-a-popovics-talks-vendege> (letöltve: 2021. 09. 29.)

- Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2021): SZJA adóalap kedvezmények. https://www.nav.gov.hu/data/cms552963/73_Szja_adoalap_kedvezmenyek_k_20210325.pdf (letöltve: 2021. 09. 29.)
- OTP Bank (2020): OTP Bank: minden harmadik babaváró ügyfél friss házas. https://www.otpbank.hu/portal/hu/Hirek/Hazas_babavarok (letöltve: 2021. 09. 29.)
- Pénzcentrum (2021): Lemondanak az ingyenmilliókról a friss házások: mitől félnek ennyire? <https://www.penzcentrum.hu/hitel/20210305/lemondanak-az-ingyenmilliookrol-a-friss-hazasok-mitol-felnek-ennyire-1111886> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- The Nobel Prize (2021a): The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2002. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2002/summary/> (letöltve: 2021. 09. 29.)
- The Nobel Prize (2021b): The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2017. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2017/summary/> (letöltve: 2021. 09. 29.)

Jogszabályok

- 17/2016. (II. 10.) Kormányrendelet a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600017.KOR> (letöltve: 2021. 10. 16.)
- 44/2019. (III. 12.) Kormányrendelet a babaváró támogatásról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1900044.kor> (letöltve: 2021. 10. 16.)
- 518/2020. (XI. 25.) Kormányrendelet a gyermeket nevelő családok otthonfelújítási támogatásáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000518.kor> (letöltve: 2021. 10. 16.)
1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról II. rész <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500117.tv> (letöltve: 2021. 10. 16.)
1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról IV. fejezet <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800084.tv> (letöltve: 2021. 10. 16.)
2013. évi V. törvény III. rész <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv> (letöltve: 2021. 10. 16.)

Egyéb források

- Kálmán I. (1954): Csárdáskirálynő. Részlet: Egy a szívem, egy a párom. http://operett.network.hu/video/kalman_imre_csardaskiralyno/pitti_katalinleblanc_gyozo_egy_a_szivem_egy_a_parom (letöltve: 2021. 10. 12.)
- KSH (2017): A házasságkötési magatartás változásának demográfiai jellemzői. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/hazassagkotes.pdf> (letöltve: 2021. 10. 16.)

MELLÉKLETEK

Kérdőív

1. Családi állapota
 - a. egyedülálló
 - b. kapcsolatban
 - c. bejegyzett élettársi kapcsolatban
 - d. házas
 - e. elvált
 - f. özvegy
2. Amennyiben Ön házas, hány évesen házasodott?
 - a. 18-25
 - b. 26-30
 - c. 31-35
 - d. 35-40
 - e. 41-45
 - f. 45+
3. Amennyiben Ön még nem házas, tervez-e házasodni?
 - a. Igen
 - b. Nem
4. Van-e gyermeke?
 - a. Nincs.
 - b. Igen, egy gyermekem van.
 - c. Igen, kettő gyermekem van.
 - d. Igen, három gyermekem van.
 - e. Igen, háromnál több gyermekem van.
5. Ha még nincs gyermeke, tervezi-e a közeljövőben a gyerekvállalást?
 - a. Igen, már tervezem a párommal.
 - b. Igen, de még nem találtam megfelelő párt hozzá.
 - c. Nem, egyelőre nem.
6. Fontos-e Önnek, hogy gyerekvállalás előtt házas legyen?
 - a. Igen, csak akkor vállalnék gyereket, ha már házas vagyok.
 - b. Nem, számomra a gyerekvállalásnak nem feltétele a házasság.
7. Hallott-e már az alternatív költség fogalmáról?
 - a. Igen, ismerem a jelentését is.
 - b. Igen, de nem tudom, mit jelent.
 - c. Nem, még sosem hallottam.
8. Az alábbi tényezők közül melyek fontosak jelenleg az Ön számára?
 - a. saját gyerek(ek), vagy gyerekvállalás a jövőben
 - b. vallás
 - c. lakhely
 - d. hobbi
 - e. anyagi javak, házastárstól/partnertől független jövedelem
 - f. elvárások (pl. házastárs külsejével, korával, iskolázottságával kapcsolatban stb.)
 - g. dohányzás
 - h. alkohol
 - i. A fentiek közül egyik sem.
9. Lemondana-e az alábbiak közül valamelyikről a házassága érdekében?
 - a. saját gyerek(ek)

- b. függetlenség
 - c. vallás
 - d. lakhely
 - e. hobbi
 - f. anyagi javak, saját jövedelem
 - g. elvárások (pl. házastárs külsejével, korával, iskolázottságával kapcsolatban stb.)
 - h. dohányzás
 - i. alkohol
 - j. A fentiek közül egyik sem.
10. Szoktak-e előzetesen tervet készíteni a jövedelmük felhasználására?
- a. Igen
 - b. Nem
11. Hogyan tervezik meg a jövedelmük felhasználását?
- a. Nem szoktunk tervezni.
 - b. A párommal közösen.
 - c. Egyedül.
 - d. _____
12. Mennyi időre terveznek pénzügyileg?
- a. Nem szoktunk tervezni.
 - b. Egy hónapnál rövidebb időtartamra.
 - c. Csak egy hónapra.
 - d. Néhány hónapra.
 - e. Legalább egy évre vagy tovább.
 - f. Rövidebb és hosszabb távú céljaink is vannak.
13. Ha készítenek pénzügyi tervek, mennyire pontosan szokták azt betartani? (1 – sosem sikerül betartani, 5 – mindig tökéletesen betartjuk) _____
14. Amennyiben Ön házas, közös bankszámlát használ-e a házastársával?
- a. Igen, közös bankszámlát használunk.
 - b. Nem, mindkettőnknek külön bankszámlája van.
 - c. Van közös és külön bankszámlánk is.
15. Amennyiben közös bankszámlát használnak, van-e ezen kívül megtakarításuk?
- a. Igen, a házastársammal közösen szoktunk spórolni.
 - b. Igen, de ezt a házastársamtól külön gyűjtöm.
 - c. Nem, a bankszámlán kívül nincs megtakarításunk.
16. Felhasználtak-e valamilyen állami pénzügyi támogatást?
- a. CSOK
 - b. babaváró hitel
 - c. anyasági támogatás
 - d. első házások kedvezménye
 - e. családi adókedvezmény
 - f. Egyiket sem használtuk fel.
17. Ön mire használta/használná fel a családi otthonteremtési kedvezményt (CSOK)?
- a. új lakás építéséhez
 - b. új lakás vásárlásához
 - c. használt lakás vásárlásához
 - d. meglévő lakás bővítéséhez
 - e. falusi CSOK
 - f. nem használnám
18. Tervez-e a közeljövőben ingatlant vásárolni?
- a. Igen.

- b. Nem, de a közelmúltban vásároltam.
 - c. Nem, nem tervezek.
19. Amennyiben tervez ingatlant vásárolni, befolyásolják-e a döntésben az állami családi pénzügyi támogatások?
- a. Igen, segítségükkel könnyebbnek bizonyul az ingatlanvásárlás.
 - b. Nem, számomra nem nyújtanak segítséget az ingatlanvásárlásban.
 - c. Nem, nem venném igénybe őket.
20. Ön mire használta/használná fel a babaváró hitelt?
- a. meglévő hitel kiváltásához
 - b. önerőként hitelfelvételhez
 - c. új lakás építéséhez
 - d. új vagy használt lakás vásárlásához
 - e. meglévő lakás korszerűsítéséhez, bővítéséhez
 - f. autóvásárláshoz
 - g. nem használnám
 - h. _____
21. Mit gondol a családtámogatási rendszerről?
- a. Nem ismerem.
 - b. Csak az egyébként is jó anyagi körülmények között élő pároknak segít.
 - c. Nagy segítséget jelent – különösen a szülők anyagi támogatása nélkül induló pároknak.
 - d. _____
22. Házasodna-e azért, hogy igénybe vehesse a pénzügyi támogatásokat?
- a. Igen, házasodnék, és ezért házasodtunk össze a házastársammal.
 - b. Igen, de nem csak ezért házasodtunk össze a házastársammal.
 - c. Igen, házasodnék, de még nem történt ilyen.
 - d. Nem, nem házasodnék csak ezért.
23. Mekkora összegű támogatásért lenne hajlandó házasodni?
- a. Nem házasodnék csak a támogatásért.
 - b. _____
24. Elválna-e azért, hogy pénzügyi támogatáshoz jusson? (akár csak papíron)
- a. Igen
 - b. Nem
25. Mekkora összegű támogatásért lenne hajlandó elválni a házastársától? (akár csak papíron)
- a. Nem válnék el csak a támogatásért.
 - b. _____
26. Vállalna-e több gyereket azért, hogy nagyobb mértékű támogatást kapjon?
- a. Igen, ezért vállaltam is több gyereket.
 - b. Igen, vállalnék, de még nem történt ilyen.
 - c. Nem, nem vállalnék több gyereket csak ezért.
27. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, hány gyerekkel vállalt/vállalna többet a támogatás kedvéért? _____
28. Tisztában van-e azzal, hogy milyen következményei vannak, ha nem teljesíti a vállalt kötelezettségeket az igénybe vett támogatásokhoz (pl. gyerekek száma)?
- a. Igen, pontosan tudom.
 - b. Tudom, hogy vannak következmények, de számszerűen nem vagyok velük tisztában.
 - c. Nem, nem néztem utána.

29. Egyetért-e az alábbi állításokkal? (1 – egyáltalán nem értek vele egyet, 5 – teljes mértékben egyetérték vele)

	1	2	3	4	5
Számomra a házasság csak egy hagyomány.					
Vallási okból tartom fontosnak a házasságot.					
A ceremónia/lagzi miatt tartom fontosnak a házasságot.					
A házassággal a külvilág (család) felé fejezzük ki az összetartozásunkat.					
A házassággal a partnerünk felé fejezzük ki az összetartozásunkat.					
A házasság számomra azt fejezi ki, hogy egy új életszakaszba lépek.					
A házasság a saját biztonságérzetemet növeli.					
A házasság által sok pénzügyi előnyhöz juthatok.					
Házasodnék csak azért, hogy megszerezsem az azzal járó pénzügyi támogatásokat (első házasság adókedvezménye, CSOK stb.)					
Csak szerelemből házasodnék, egyéb szempontokat (pl. pénzügyi helyzet, életminőség) nem veszek figyelembe.					
Csak akkor házasodnék össze valakivel, ha az az életminőségemet várhatóan javítja.					
A házasság miatt semmiről sem kell lemondanom.					
A házasság miatt sok mindenről le kell mondanom.					
A házasság csak egy papírt jelent.					

30. Neme

- a. Nő
- b. Férfi

31. Kora

- a. 18-29
- b. 30-39
- c. 40-49
- d. 50-59
- e. 60-69
- f. 70+

32. Lakhelye

- a. Főváros
- b. Megyeszékhely
- c. Város
- d. Község

33. Melyik megyében található a lakhelye?
- a. Baranya
 - b. Bács-Kiskun
 - c. Békés
 - d. Borsod-Abaúj-Zemplén
 - e. Csongrád-Csanád
 - f. Fejér
 - g. Győr-Moson-Sopron
 - h. Hajdú-Bihar
 - i. Heves
 - j. Jász-Nagykun-Szolnok
 - k. Komárom-Esztergom
 - l. Nógrád
 - m. Pest
 - n. Somogy
 - o. Szabolcs-Szatmár-Bereg
 - p. Tolna
 - q. Vas
 - r. Veszprém
 - s. Zala
34. Legmagasabb iskolai végzettsége
- a. Legfeljebb 8 osztály
 - b. Szakiskola, szakmunkásképző
 - c. Érettségi
 - d. Diploma
35. Munkahelye
- a. Diák
 - b. Jelenleg nincs munkám
 - c. GYES/GYED
 - d. Nyugdíjas
 - e. Egyéni vállalkozó
 - f. Alkalmazott
 - g. Vezető
 - h. Cégtulajdonos
 - i. Családtag ápoló
 - j. _____
36. Háztartásának jövedelmi helyzete
- a. A jövedelem a havi kiadásokat sem fedezi.
 - b. A jövedelem csak az alapvető létszükségleteket fedezi.
 - c. Az alapszükségletek fedezése után marad szabadon elkölthető jövedelem.
37. Vallásos-e?
- a. Igen, vallásomat gyakorlom.
 - b. Igen, de nem egyházi szabályokat, hanem saját értékeket követek.
 - c. Nem.